

ძალაუფლების კოლონიურობა, ევროცენტრიზმი და ლათინური ამერიკა

ავტორი: ანიბალ კიხანო

მთარგმნელი: თემო ბეჟანიძე

ის, რასაც უწოდებენ გლობალიზაციას, წარმოადგენს კულმინაციას პროცესისა, რომელიც დაიწყო ამერიკის შექმნით და გლობალური ძალაუფლების ახალი ფორმის – კოლონიური/მოდერნული ევროცენტრული კაპიტალიზმის ჩამოყალიბებით. ამ ძალაუფლების მოდელის ერთ-ერთი ძირითადი ღერძია მსოფლიოს მოსახლეობის რასობრივი ნიშნით კლასიფიკაცია, რაც წარმოადგენს გონებრივ კონსტრუქციას, გამოხატავს კოლონიური დომინაციის ძირითად გამოცდილებას და ვრცელდება გლობალური ძალაუფლების გაცილებით მნიშვნელოვან განზომილებებზე, მათ შორის, მისთვის თავისებურ ისეთ რაციონალობაზე, როგორცაა ევროცენტრიზმი. რასობრივ ღერძს კოლონიური საფუძვლები და მახასიათებლები აქვს, მაგრამ ის უფრო ხანგრძლივი და სტაბილური აღმოჩნდა, ვიდრე კოლონიალიზმი, რომლის წიაღშიც წარმოიშვა. შესაბამისად, ძალაუფლების მოდელი, რომელიც დღესდღეობით გლობალურად ჰეგემონიურია, თავის თავში გულისხმობს კოლონიურობის ელემენტს. შემდგომში ჩემი ძირითადი მიზანია, დავსვა თეორიული კითხვები კოლონიური ძალაუფლების მნიშვნელობის შესახებ ლათინური ამერიკის ისტორიისათვის.¹

ამერიკა და გლობალური ძალაუფლების ახალი მოდელი

გლობალური ძალაუფლების ახალი მოდელისთვის ამერიკაⁱⁱ იქცა პირველ სივრცედ/დროდ და, ასე და ამგვარად, ის მოდერნულობის პირველი განმსაზღვრელი გახდა. ამ სივრცისა და დროის წარმოქმნასთან დაკავშირებული ორი ისტორიული პროცესი გადაიკვეთა და წარმოქმნა ძალაუფლების ახალი მოდელის ორი ფუნდამენტური ღერძი. ერთ-ერთი ღერძი იყო დამპყრობლებსა და დაპყრობილებს შორის განსხვავების რასობრივად დახარისხება, ანუ განსხვავებული ბიოლოგიური სტრუქტურის მიხედვით, რაც ბუნებრივად წარმოაჩენდა კაცობრიობის ერთი ნაწილის დაქვემდებარებულ მდგომარეობას. დამპყრობლებისთვის ეს იდეა გახდა მბრძანებლური ურთიერთობის საკვანძო შემადგენელი ელემენტი. აქედან გამომდინარე, ამერიკის მოსახლეობა, და მოგვიანებით მთელი მსოფლიო, მოექცა ძალაუფლების ახალი მოდელის კლასიფიკაციის ფარგლებში. მეორე პროცესი უკავშირდებოდა შრომის, მისი რესურსებისა და პროდუქტების კონტროლის ახალი სტრუქტურის წარმოქმნას. ეს უკანასკნელი იყო ისტორიულად უკვე ცნობილი ისეთი კონტროლის სტრუქტურების არტიკულირება, როგორებიცაა კაპიტალსა და მსოფლიო

ბაზარზე დაფუძნებული შრომა, მონობა, ბატონყმობა, მცირე დამოუკიდებელი სასაქონლო წარმოება და ნაცვალგება.ⁱⁱⁱ

რასა: მოდერნულობის გონებრივი კატეგორია

რასის იდეა, თავისი თანამედროვე გაგებით, ამერიკის კოლონიზაციამდე ისტორიულად ცნობილი არ ყოფილა. შესაძლოა, ის წარმოიშვა კოლონიზატორებსა და კოლონიზებულებს შორის არსებულ გარეგნულ განსხვავებებთან მიმართებაში,^{iv} თუმცა ყურადსაღებია, რომ მალევე გახდა ამ ჯგუფებს შორის განსხვავებული ბიოლოგიური სტრუქტურების განმსაზღვრელი.

რასის იდეაზე დაფუძნებულმა სოციალურმა ურთიერთობებმა ამერიკაში ახალი სოციალური იდენტობები წარმოშვა (ინდიელები, შავკანიანები, მეტიხები და სხვები). ტერმინებმა, როგორცაა „ესპანელი“ და „პორტუგალიელი“ ან უფრო მოგვიანებით „ევროპელი“, რომლებიც მანამდე მხოლოდ გეოგრაფიულ წარმოშობაზე ან წარმოშობის სივრცეზე მიუთითებდა, მიიღეს რასობრივი დატვირთვა ახალ იდენტობებთან მიმართებაში. რამდენადაც არსებულ სოციალურ ურთიერთობებს ჰქონდა იერარქიული სახე, მოსალოდნელი იყო, რომ ახალი იდენტობებიც ამ იერარქიებს დაეფუძნებოდნენ, წარმოქმნიდნენ შესაბამის სოციალურ როლებს და ამით, ხელს შეუწყობდნენ მმართველობის კოლონიური მოდელის შენარჩუნებას. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რასა და რასობრივი იდენტობა სოციალური კლასიფიკაციის ძირითადი ინსტრუმენტები გახდა.

დროთა განმავლობაში, დაქვემდებარებულებისგან გასამიჯნავად, კოლონიზატორებმა კანის ფერი რასობრივი განსხვავების მთავარ კატეგორიად აქციეს. ეს კატეგორია თავდაპირველად წარმოიშვა ანგლოამერიკულ სივრცეში, სადაც შავკანიანები წარმოადგენდნენ, ერთი მხრივ, ყველაზე მსხვილ ექსპლუატირებულ ჯგუფს, რადგან ეკონომიკის ძირითადი ნაწილი მათ შრომაზე იყო დამოკიდებული, მეორე მხრივ კი, ყველაზე მსხვილ კოლონიზებულ რასასაც, მას შემდეგ, რაც ინდიელები აღარ წარმოადგენდნენ კოლონიზებული საზოგადოების ნაწილს. აქედან გამომდინარე, დომინანტი ჯგუფების მიერ თავის „თეთრთან“ გაიგივება კავშირშია რასობრივ კლასიფიკაციასთან.^v

ამერიკაში რასის იდეის გამოყენება ლეგიტიმაციას ანიჭებდა დაპყრობის გზით დამყარებულ იერარქიულ ურთიერთობებს. ამერიკის კოლონიზაციისა და მსოფლიოს დანარჩენ ნაწილში ევროპული კოლონიალიზმის გაფართოების შემდეგ ევროპის, როგორც ახალი იდენტობის ჩამოყალიბებისთვის საჭირო იყო ცოდნის დამუშავება ევროცენტრული პერსპექტივით. ეს პერსპექტივა კი გულისხმობდა თეორიების იმგვარად დამუშავებას, რაც ევროპელებსა და არაევროპელებს შორის კოლონიურ (იერარქიულ) ურთიერთობებს გააბუნებრივებდა რასის იდეის საფუძველზე. რაც ისტორიულად ნიშნავდა დომინანტებსა და დაქვემდებარებულებს შორის იერარქიული ურთიერთობების პრაქტიკისა თუ უკვე არსებული იდეების

ლეგიტიმაციისთვის ახალი ფორმის პოვნას. მეთექვსმეტე საუკუნიდან მოყოლებული, ეს პრინციპი სოციალური იერარქიის ყველაზე ეფექტიანი და ხანგრძლივმოქმედი ინსტრუმენტი აღმოჩნდა, ვინაიდან მანამდე არსებული პრინციპი – გენდერული ან ინტერსექსუალური დომინაცია – ჩანაცვლდა რასობრივი კლასიფიკაციით. ამრიგად, ხალხის დაქვემდებარება გახდა ბუნებრივი, რის შედეგადაც, მათი გარეგნული განმსაზღვრელები ისევე, როგორც კულტურული მახასიათებლები, მოექცა იერარქიულად დაბლა მდგომ პოზიციაში.^{vi} ამგვარად, საზოგადოების ახალ ძალაუფლებრივ სტრუქტურაში რასა გახდა ფუნდამენტური კრიტერიუმი, რაც აფუძნებდა მსოფლიო მოსახლეობის დაყოფას კატეგორიების, ადგილებისა და როლების მიხედვით.

კაპიტალიზმი, შრომის კონტროლის ახალი სტრუქტურა

ისტორიულად, ამერიკის შექმნის პროცესში შრომის ექსპლუატაციისა და კონტროლის ყველა ფორმა, ისევე, როგორც რესურსების მითვისება და გადანაწილება, ყალიბდებოდა კაპიტალ-ანაზღაურებად ურთიერთობასა და მსოფლიო ბაზრის გარშემო. შრომის კონტროლი მოიცავდა შემდეგ ფორმებს: მონობას, ბატონობას, მცირე-სასაქონლო წარმოებას, ურთიერთგაცვლას და ხელფასს. ამ მოცემულობაში შრომის კონტროლის თითოეული ფორმა არ წარმოადგენდა მისი ისტორიული წინამორბედის გაგრძელებას. ყველა ეს ფორმა თვისებრივად ახალი იყო როგორც ისტორიული, ასევე სოციოლოგიური თვალსაზრისით, პირველ რიგში კი, იმიტომ, რომ ეს ფორმები წინასწარი განზრახვით შეიქმნა და ორგანიზდა მსოფლიო ბაზრისთვის საქონლის საწარმოებლად. მეორე მხრივ, ისინი არა მხოლოდ სივრცესა და დროში თანაარსებობდნენ, არამედ თითოეული მათგანი ებმოდა კაპიტალსა და ბაზარს. ამგვარად, შეიქმნა შრომითი კონტროლის ახალი გლობალური მოდელი და მისი დამფუძნებელი ელემენტი ისტორიულად და სტრუქტურულად დაქვემდებარებული გახდა. სხვაგვარად, რომ ვთქვათ, მიუხედავად შრომის ფორმების ჰეტეროგენულობისა და უწყვეტობისა, მთლიანობაში შრომა, თავისი ისტორიული მოძრაობით, მიემართა ძალაუფლების ახალ მოდელს. შედეგად, შრომის თითოეულმა ფორმამ განვითარება ჰპოვა ახალ მახასიათებლებსა და ისტორიულ-სტრუქტურულ კონფიგურაციებში.

შრომის, რესურსებისა და პროდუქტების კონტროლი და, შესაბამისად, ახალი გლობალური მოდელი, მოიცავდა და გამოხატავდა ისტორიაში მანამდე არსებულ ყველა ფორმას. ვინაიდან ის შეიქმნა კაპიტალის დაგროვების მიზნით, მისი კონფიგურაცია მთლიანობაში კაპიტალისტური მახასიათებლებით განისაზღვრა. რამაც წარმოქმნა წარმოების ფორმის ახალი, ორიგინალური და უნიკალური სტრუქტურა: მსოფლიო კაპიტალიზმი.

ძალაუფლების კოლონიურობა და გლობალური კაპიტალიზმი

შრომის კონტროლის ახალ გლობალურ მოდელში რასის იდეის გარშემო წარმოქმნილი იდენტობები სოციალურ როლებსა და გეოისტორიულ ადგილებთან იყვნენ დაკავშირებული. ამრიგად, ორივე, რასაც და შრომის დანაწილებაც ერთმანეთს სტრუქტურულად დაუკავშირდა და ურთიერთგამამდიერებელი აღმოჩნდა, მაშინ, როდესაც არც ერთი მათგანი არ საჭიროებს ერთმანეთზე დამოკიდებულებას საარსებოდ ან ცვლილებისთვის.

ამ გზით გავრცელდა შრომის სისტემატური რასობრივი დანაწილება. ჰისპანურ რეგიონში (მთარგ. ესპანურად მოსაუბრე სამხრეთ და ცენტრალური ამერიკის ტერიტორიაზე) კასტილიის სამეფო ოჯახმა გადაწყვიტა, ადრეულად მოელო ბოლო ინდიელების დამონებისთვის, რათა ბოლომდე არ გაენადგურებინა ისინი. მონობა შეიცვალა ბატონყმობით, რამაც თემებში მცხოვრებ ხალხს საშუალება მისცა, ურთიერთგაცვლის უძველესი ფორმა, რომელიც გულისხმობდა სამუშაო ძალის გამოყენებას შრომის ბაზრის გარეთ, შეეცვალა ახალი ფორმით, რითაც მათი სამუშაო ძალა დაექვემდებარებოდა ბატონყმურ სისტემას. ზოგიერთ შემთხვევაში, წარჩინებულ ინდიელთა მცირე რაოდენობა თავისუფლდებოდა ბატონყმობისგან და სარგებლობდა გარკვეული პრივილეგიებით დომინანტ რასასთან, მათი შუამავალი როლის გამო. ასევე, მათ ნება ეძლეოდათ, მონაწილეობა მიეღოთ ესპანელ არადიდგვაროვანთა აქტივობებში, მაშინ, როცა შავკანიანები ისევ მონობაში რჩებოდნენ. დომინანტი რასის წარმომადგენელ ესპანელ და პორტუგალიელ თეთრკანიანებს შეეძლოთ, ყოფილიყვნენ დამოუკიდებელი მოვაჭრეები, ხელოსნები ან ფერმერები და აეღოთ ხელფასიც. მოკლედ რომ ვთქვათ, შეეძლოთ, ყოფილიყვნენ საქონლის დამოუკიდებელი მწარმოებელნი, თუმცა მაღალ და საშუალო დონის თანამდებობებზე ჯარში ან სამოქალაქო კოლონიურ ადმინისტრაციაში მხოლოდ დიდგვაროვნები ინიშნებოდნენ.

მეთვრამეტე საუკუნიდან დაწყებული ამერიკის ჰისპანურ ნაწილში, არადიდგვაროვანი იბერიელების მსგავსად, საჯარო სამსახურებსა და საქმიანობებში ჩაერთვო მრავალრიცხოვანი და მნიშვნელოვანი სოციალური ფენა – მეტისები (ვინც მამით ესპანელი, ხოლო დედით ინდიელი გახლდათ). მომსახურების სფეროში ან იქ, სადაც საჭირო იყო განსაკუთრებული ნიჭი (მაგალითად, მუსიკალური), შავკანიანი ქალისა და ესპანელი/პორტუგალიელი კაცის შვილებს შორის სამსახურის დაწყების მეტი შანსი ჰქონდათ შედარებით „თეთრ“ მეტისებს, თუმცა მათ დროულად ვერ მოახერხეს ახალი როლის ლეგიტიმაცია იმ მიზეზით, რომ დედები მონები ჰყავდათ. შრომის ამგვარი რასობრივი განაწილება კოლონიური/მოდერნული კაპიტალიზმის შიგნით კოლონიური პერიოდის მუდმივ მახასიათებლად იქცა.

კოლონიური დომინაციის გავრცელებისას დომინანტი რასა (მეთევრამეტე საუკუნიდან მოყოლებული, ევროპელები) დაქვემდებარებული მოსახლეობის სოციალური დაყოფისთვის იდენტურ კრიტერიუმებს იყენებდა, რამაც ისტორიულად განაპირობა ახალი სოციალური იდენტობების წარმოქმნა: ყვითელკანიანები და ხმელთაშუაზღვისპირული რასის წარმომადგენლები შეუერთდნენ თეთრკანიანებს, ინდიელებს, შავკანიანებსა და მეტისებს. რასობრივი განაწილების შედეგად წარმოქმნილი ახალი სოციალური იდენტობების შერევა ისეთივე წარმატებით წარიმართა, როგორც ეს ანგლო-ამერიკაში შრომის რასისტული დანაწილებისა და კოლონიური კაპიტალიზმის ექსპლუატაციის ფორმების ჩამოყალიბებისას მოხდა. უმთავრესად, კი ეს განხორციელდა გამორიცხვაზე დაფუძნებით, სადაც მხოლოდ თეთრკანიანობა დაუკავშირდა შრომით ანაზღაურებას და კოლონიურ ადმინისტრაციაში მაღალ თანამდებობებზე ყოფნას. ამგვარად, შრომის კონტროლის თითოეული ფორმა დაუკავშირდა კონკრეტულ რასას, რაც ვრცელდებოდა დომინირებული ხალხის სპეციფიკურ ჯგუფებზეც. ექსპლუატაციის/დომინირების ახალი ტექნოლოგია, ამ შემთხვევაში შრომასა და რასას შორის კავშირი, გამოხატული იყო იმგვარად, თითქოს ორივე ელემენტი ბუნებრივად უკავშირდებოდა ერთმანეთს. აქამდე ამ სტრატეგიას განსაკუთრებული წარმატებით იყენებდნენ.

კოლონიურობა და მსოფლიო კაპიტალიზმის ევროცენტრიფიკაცია

ინდიელთა, შავკანიანთა და მეტისთა არაანაზღაურებადი შრომის შედეგად წარმოებულ ოქროზე, ვერცხლსა თუ სხვა სახის საქონელზე კონტროლით, თეთრკანიანებმა პრივილეგირებული პოზიციები დაიკავეს, რითაც მიაღწიეს მსოფლიოს სავაჭრო ბრუნვის კონტროლს. აღნიშნულს, ასევე, ხელს უწყობდა მოსახერხებელი ადგილმდებარეობაც ატლანტის ფერდობზე, რომლის გავლითაც მიეწოდებოდა მთელ მსოფლიოს საქონელი. მსოფლიო ბაზრის პროგრესული მონეტიზაცია, რომლის ფარგლებშიც წახალისებული და ნებადართული იყო ამერიკიდან ძვირფასი ლითონების გამოტანა, ასევე, მსგავსი დიდი რესურსების კონტროლი შესაძლებელს ხდიდა, ეკონტროლებინათ კომერციულ გაცვლაზე დაფუძნებული არსებული უზარმაზარი ქსელი, რომელიც უპირველეს ყოვლისა მოიცავდა ჩინეთს, ინდოეთს, ცვილონს, ეგვიპტეს, სირიას – შორეულ და ახლო აღმოსავლეთს. შრომის მონეტარიზაციამ მთლიან მსოფლიო ბაზარზე შესაძლებელი გახადა კაპიტალის, შრომისა და წარმოების საშუალებების კონტროლი.

ატლანტის ზონებში არსებული გაბატონებული ჯგუფების მიერ გლობალური ვაჭრობის კონტროლმა ხელი შეუწყო ურბანიზაციის პროცესს, შესაბამისად, რეგიონული ბაზრები ჩამოყალიბდა ინტეგრირებულად და მონეტარიზებულად, ამერიკიდან შემოსული ძვირფასი ლითონების წყალობით. ისტორიულად ახალი რეგიონი წარმოიქმნა გეოკულტურული იდენტობის სახით – ევროპით, უფრო კონკრეტულად კი, დასავლეთ ევროპით.^{viii} ახალი გეოკულტურული იდენტობა

ჩამოყალიბდა, როგორც მსოფლიო ბაზრის კონტროლის ცენტრი. ამავე პერიოდში ჰეგემონიის ცენტრმა ხმელთაშუა ზღვის სანაპიროებიდან და იბერიული ნახევარკუნძულიდან გადმოინაცვლა ჩრდილო-დასავლეთ ატლანტის სანაპიროზე.

მხოლოდ ის, რომ ევროპამ ცენტრალური ადგილი დაიკავა ახალ მსოფლიო ბაზარზე, ვერ ხსნის იმას, თუ რატომ იქცა ევროპა მე-19 საუკუნემდე, და ვირტუალურად 1870 წლის მსოფლიო კრიზისამდე, შრომის ძალის გასაქონლების პროცესის ცენტრად, მაშინ, როდესაც დანარჩენი კოლონიზებული და ევროპის დომინიონის ქვეშ არსებული რეგიონები და მათი მოსახლეობა ისევ არაანაზღაურებად შრომით პრაქტიკაში იყვნენ ჩართულნი. არაევროპულ რეგიონებში კი ანაზღაურებადი შრომა ექსკლუზიურად მხოლოდ თეთრკანიანებისთვის იყო. რასაკვირველია, შრომის ამგვარი დანაწილება მთლიანად ფორმულირდა ღირებულებისა და მოგების ჯაჭვში, რომლის კონტროლიც დასავლეთ ევროპას ევალებოდა.

ევროპაში თუ სხვაგან კაპიტალის სოციალურ ურთიერთობებში თუ მსოფლიო ბაზრის მექანიზმებში არაფერი მიუთითებს ანაზღაურებადი შრომის ან მოგვიანებით, ორ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში სამრეწველო პროდუქციის ევროპაში თავმოყრის საჭიროებაზე. როგორც 1870 წლის შემდგომ განვითარებულმა მოვლენებმა აჩვენა, დასავლეთ ევროპის მიერ მსოფლიო მოსახლეობის ანაზღაურებადი შრომის კონტროლი სავსებით შესაძლებელი და შესაძლოა, უფრო მეტად მომგებიანიც ყოფილიყო. ამიტომაც განმარტება ისტორიის სხვა ასპექტებში შეიძლება იდოს.

ფაქტია, რომ ამერიკის კოლონიზაციის დაწყებისთანავე ევროპელებმა არაანაზღაურებადი შრომა დაქვემდებარებულ რასასთან დააკავშირეს, მათი „ქვემდგომი“ სტატუსის გამო. კოლონიზაციის პირველ ათწლეულში ინდიელების გენოციდი მხოლოდ დამპყრობელთა ძალადობას არ გამოუწვევია, არამედ ამერიკელი ინდიელების გაუსაძლის ფიზიკურ შრომას. მათ აიძულებდნენ სიკვდილამდე მუშაობას. მსგავსი კოლონიური პრაქტიკის აღმოფხვრა ვერ მოხერხდა მე-16 საუკუნის შუა ხანებამდე, *encomenderos*-ების¹ დამარცხებამდე. იბერიული კოლონიალიზმის მომდევნო პერიოდი მოიცავდა მოსახლეობის – ინდიელებისა და კოლონიზატორთა ურთიერთობის რეორგანიზაციის ახალ პოლიტიკას, მაგრამ აღნიშნული პოლიტიკა არ აქცევდა ამერიკელ ინდიელებს თავისუფალ და ანაზღაურებად მუშახელად. ამ დროიდან, მათ მიიღეს არაანაზღაურებადი ყმების სტატუსი, თუმცა შეცდომა იქნება, რომ ეს უკანასკნელი ევროპულ ფეოდალურ ბატონყმობას შევადაროთ, რადგან ეს არ გულისხმობდა, არც ფეოდალი დიდებულების მფარველობას და არც ანაზღაურების სანაცვლოდ მიწის ნაკვეთზე მფლობელობას. დამოუკიდებლობის მოპოვებამდე ინდიელი ყმები თავად ქმნიდნენ სამუშაო ძალას თემებში, თუმცა დამოუკიდებლობიდან ას წელზე მეტი ხნის შემდგომაც ინდიელი ყმების უმეტესობა

¹ მთარგმნელის შენიშვნა: ის ვინც ფლობს *encomienda*-ს (ესპ.). *encomienda* წარმოადგენს ესპანური შრომითი სისტემის აღმნიშვნელ ტერმინს, რომელიც გადასცემდა დამპყრობლებს კონკრეტული გზუფის შრომაზე კონტროლის მექანიზმს.

ისევ ვალდებული იყო, თავად ეწარმოებინა სამუშაო ძალა.^{viii} არაანაზღაურებადი შრომის სხვა ფორმა, სახელდობრ მონობა, ექსკლუზიურად იყო განკუთვნილი აფრიკიდან შემოყვანილი შავკანიანი მოსახლეობისთვის.

ადრეული პერიოდიდანვე მოსახლეობის რასობრივმა კლასიფიკაციამ და კოლონიზებულთა ახალი რასობრივი იდენტობების დაკავშირებამ არაანაზღაურებადი შრომის კონტროლის ფორმებთან ევროპელებს ჩამოუყალიბა აღქმა, რომ ანაზღაურებადი შრომა მხოლოდ თეთრკანიანთა პრივილეგია იყო. კოლონიზებულთა რასობრივი დაქვემდებარებულობა გულისხმობდა იმას, რომ ისინი არ იმსახურებდნენ შრომის ანაზღაურებას, შესაბამისად, მეპატრონეების მოგებაზე მუშაობა მათ ბუნებრივ მოვალეობად მიიჩნეოდა. რთული გამოსაცნობი არაა, რომ თეთრკანიან მესაკუთრეთა მხრიდან მსგავსი დამოკიდებულება მთელ მსოფლიოში გავრცელდა. გარდა ამისა, ამჟამინდელ კაპიტალისტურ ცენტრებში, ერთი და იმავე სამუშაოს შესრულებისთვის დაქვემდებარებული რასის წარმომადგენლები უფრო დაბალ ანაზღაურებას იღებენ, ვიდრე თეთრები, რისი ახსნაც წარმოუდგენელია მსოფლიო მოსახლეობის რასისტული კლასიფიკაციის გარეშე – სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მსგავსი პრაქტიკის შეფასება არამართებულია გლობალური კაპიტალისტური ძალაუფლების კოლონიალიზმთან კავშირის გარეშე.

ამგვარად, გლობალური ძალაუფლების ახალ მოდელში შრომის კონტროლის ყველა ისტორიული ფორმა ჩამოყალიბებულია კაპიტალისტური ანაზღაურებადი შრომის ფორმების გარშემო. მსგავსი გამოხატულება არსებითად კოლონიურია და ის თავდაპირველად დაეფუძნა ამერიკაში ყველა ფორმის აუნაზღაურებელი შრომის დაკავშირებას კოლონიურ რასებთან (ამერიკელ ინდიელებთან, შავკანიანებსა და მეტისებთან), ხოლო მოგვიანებით – მსოფლიოს შემორჩენილ კოლონიზებულ რასებთან, როგორებიცაა ხმელთაშუაზღვისპირული ან ყვითელკანიანების რასა. ასევე, შრომის კონტროლს თეთრკანიანების ანაზღაურებადი შრომის მეშვეობითაც მიმართავდნენ.

შრომის კონტროლის კოლონიურმა ხასიათმა განსაზღვრა თითოეული ფორმის გეოგრაფიული განაწილებაც გლობალურ კაპიტალიზმში. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, მან განსაზღვრა კაპიტალიზმის სოციალური გეოგრაფია: კაპიტალი, როგორც ანაზღაურებადი შრომის კონტროლის სოციალური ფორმაცია, წარმოადგენდა ღერძს, რომლის გარშემოც მოხდა შრომის კონტროლის, რესურსებისა და პროდუქტების არტიკულირება. ამავე დროს, გეოგრაფიულად და სოციალურად კაპიტალის თავისებური განლაგება შეიქმნა ევროპაში და, უმთავრესად, გავრცელდა ევროპელებს შორის გლობალური კაპიტალიზმის სახით. ამ საზომებით ევროპა და ევროპელები კაპიტალისტური მსოფლიო ეკონომიკის ცენტრად წარმოჩინდნენ.

რაულ პრებიშმა ცენტრი/პერიფერიის სურათში, რომელიც მან მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გლობალური კაპიტალიზმის ფორმის აღსაწერად გამოიყენა, შეგნებულად თუ შეუგნებლად გაუსვა ხაზი იმას, რომ შრომის კონტროლის, რესურსებისა და

პროდუქტების ისტორიული მოდელი– ძალაუფლების ახალი გლობალური მოდელის ბირთვი შეიქმნა ამერიკაში, რომელიც წარმოადგენდა მსოფლიო ეკონომიკის ახალ მოთამაშეს.^{ix} მას შემდეგ გლობალური კაპიტალიზმი გახდა კოლონიური/მოდერნული და ევროცენტრული. კაპიტალიზმის ამ ისტორიული მახასიათებლების გაგების გარეშე, შეუძლებელია მსოფლიო კაპიტალიზმის პრებიზისეული და მარქსისტული კონცეპტების გააზრება, რომელზე დაყრდნობითაც იმანუელ ვალერშტაინმა განავითარა „თანამედროვე მსოფლიო სისტემის“ კონცეფცია (1974-89; ჰოპკინსი და ვალერშტაინი 1982).

მსოფლიო ძალაუფლების ახალი მოდელი და ახალი მსოფლიოს ინტერსუბიექტურობა

ევროპამ, როგორც გლობალური კაპიტალიზმის ცენტრმა, შეძლო კოლონიური ბატონობის გავრცელება პლანეტის ყველა რეგიონის მოსახლეობაში და ამ გზით, მათი ძალაუფლების კონკრეტულ მოდელსა და მსოფლიო სისტემაში ჩართვა, რაც ასევე მოიცავდა ისტორიული იდენტიფიკაციის გადააზრებასაც. აღნიშნული რეგიონები და მათი მოსახლეობა ევროპისგან ახალ გეოკულტურულ იდენტობას იძენდა. ამ გზით კი, ევროპისა და ამერიკის ჩამოყალიბებას თან მოჰყვა აფრიკის, აზიისა და, საბოლოოდ, ოკეანეთის ჩამოყალიბებაც/შექმნაც. ახალი იდენტობების წარმოქმნისას კოლონიური ძალაუფლების ახალი მოდელი, უდავოდ, ერთ-ერთ ყველაზე აქტიურ განმსაზღვრელად მიიჩნევა, მაგრამ პოლიტიკური და კულტურული განვითარების ფორმები და დონეები, უფრო კონკრეტულად კი ინტელექტუალური განვითარება, განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა თითოეულ შემთხვევაში. ამ ფაქტორების გარეშე, კატეგორია „ორიენტი“ არ ჩამოყალიბდებოდა, როგორც „ოქსიდენტის“ ერთადერთი და საკმარისად ღირსეული საპირისპირო განსაზღვრება, მიუხედავად იმისა, რომ ის განმარტებით ჩამორჩება და არაეკვივალენტურია „ინდიელების“ ან „შავკანიანების“.^x მაგრამ ეს სიცარიელეც ცხადყოფს იმას, რომ სხვა ფაქტორები ასევე მნიშვნელოვანი იყო მსოფლიო მოსახლეობის კლასიფიკაციის უნივერსალური რასისტული მოდელის ფარგლებში.

ევროპის მიერ დომინირებულ სამყაროში მსგავსი მრავალფეროვანი და ჰეტეროგენული კულტურული ისტორიების შერწყმა ასევე აღნიშნავდა კულტურული და ინტელექტუალურ-ინტერსუბიექტური განლაგების თანაბრობას კაპიტალის გარშემო არსებული მუშახელის კონტროლის ყველა ფორმასთან, რამაც, თავის მხრივ, ჩამოაყალიბა მსოფლიო კაპიტალიზმი. ფაქტობრივად, ყველა გამოცდილება, ისტორია, რესურსი და კულტურული პროდუქტი აღმოჩნდა ევროპის, იმავე დასავლური ჰეგემონიის მიერ შექმნილ გლობალურ კულტურულ წესრიგში. გლობალური ძალაუფლების ახალ მოდელში ევროპის ჰეგემონიამ თავის ფარგლებში თავი მოუყარა სუბიექტურობის, კულტურისა და განსაკუთრებით, ცოდნის წარმოების ყველა ფორმას.

ამ პროცესში კოლონიზატორები მიმართავდნენ სხვადასხვა მოქმედებას, ევროპას, ევროპელებსა და მსოფლიოს დანარჩენი რეგიონის მოსახლეობას შორის სამყაროს ახალი მოდელისთვის დამახასიათებელი ინტერსუბიექტური ურთიერთობების ჩამოსაყალიბებლად, რასაც ამ პროცესში ახალი გეოკულტურული იდენტობა მიეკუთვნა. პირველ რიგში, კაპიტალიზმის განვითარებისა და ევროპისთვის მეტი მოგების მოსატანად მათ კოლონიზებული ხალხების კულტურული აღმოჩენები მიითვისეს. მეორე მხრივ, ისინი მაქსიმალურად ცდილობდნენ, შეექმნათ ცოდნის წარმოების კოლონიზებული ფორმები, რომელიც გულისხმობდა მნიშვნელობების, სამყაროს სიმბოლოების, გამოხატვის მოდელებისა და ობიექტურობა/სუბიექტურობის ცვლილებას. ცნობილია, რომ ამ სფეროში რეპრესიები ყველაზე მეტად ძალადობრივი, ღრმა და გრძელვადიანი აღმოჩნდა იბეროამერიკელი ინდიელებისთვის, რომლებსაც ჩამოერთვათ თავიანთი გასაგნებული ინტელექტუალური მემკვიდრეობა და წერა-კითხვის უცოდინარ გლეხურ სუბკულტურად ყოფნა მიესაჯათ. მსგავსი რამ მოხდა აფრიკაშიც. რასაკვირველია, აზიაში, სადაც ინახებოდა ინტელექტუალური წერილობითი მემკვიდრეობის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რეპრესიებს ნაკლებად ინტენსიური სახე ჰქონდა. სწორედ ამგვარმა ეპისტემურმა დათრგუნვამ წარმოშვა კატეგორია „ორიენტი“. მესამე, თუმცა განსხვავებულად თითოეულ შემთხვევაში, ისინი აიძულებდნენ დაპყრობილ ქვეყნებს, ნებისმიერი გზით დაესწავლათ გაბატონებული კულტურა, იქნებოდა ეს ტექნოლოგიის სფერო, მატერიალური აქტივობა, სუბიექტურობა, თუ იუდეოქრისტიანული რელიგიურობა, რაც ხელს შეუწყობდა დომინანტური პოზიციის კვლავწარმოებას. ყველა ეს მღელვარე პროცესი ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მოიცავდა შემეცნებითი პერსპექტივების, წარმოების ფორმების, მნიშვნელობების მინიჭების, მატერიალური არსებობის, წარმოსახვისა და სამყაროსთან ინტერსუბიექტური ურთიერთობების კოლონიზებას, მოკლედ რომ ვთქვათ, კულტურის კოლონიზებას.^{xi}

ვალერშტაინის შესაბამისი ფორმულირების თანახმად, დასავლეთ ევროპის წარმატებამ თანამედროვე მსოფლიო სისტემის ცენტრად გადაქცევაში განაპირობა ევროპელებში იმპერიალისტებისთვის დამახასიათებელი საერთო თვისების – ეთნოცენტრიზმის ჩამოყალიბება, თუმცა, დასავლეთ ევროპის შემთხვევაში, ამ თვისებას თავისებური ფორმულირება და დასაბუთება აქვს. კერძოდ, მსოფლიოს მოსახლეობის რასობრივი დანაწილება ამერიკის კოლონიზაციის შემდეგ. კოლონიურ ეთნოცენტრიზმსა და უნივერსალურ რასობრივ კლასიფიკაციას შორის კავშირი გვეხმარება არა მხოლოდ იმის განმარტებაში, თუ რატომ გრძნობდნენ ევროპელები თავს მსოფლიოს სხვა ხალხებთან შედარებით უფრო აღმატებულად, არამედ იმაშიც, თუ რატომ მიიჩნევდნენ ისინი ამ აღმატებულობას ბუნებრივ მოცემულობად. მოცემული ისტორიული გამოცდილება, რომელიც გონებრივი ოპერაციებითაა გამოხატული, ფუნდამენტური მნიშვნელობისაა გლობალური ძალაუფლების მთლიანი მოდელისთვის, უმთავრესად კი ინტერსუბიექტური ურთიერთობების

ჰეგემონიურობისა და განსაკუთრებით, ცოდნის პერსპექტივასთან მიმართებით: ევროპელებმა შექმნეს ისტორიის ახალი, დროებითი პერსპექტივა და ამით გადაადგილეს კოლონიზებული მოსახლეობა, მათთან დაკავშირებულ ისტორიასა და კულტურასთან ერთად, ისტორიული ტრაექტორიის წარსულში, რომლის კულმინაციასაც ევროპა წარმოადგენდა (Mignolo 1995; Blaut 1993, Lander 1997). ამავე დროს, კოლონიზებულები ევროპელებთან ერთად ერთ უწყვეტ ხაზში არ იმყოფებოდნენ, რადგან განსხვავებულ ბუნებრივ კატეგორიას მიაკუთვნეს. ისინი წარმოადგენდნენ დაქვემდებარებულ რასებს და ამგვარად, ჩამორჩებოდნენ ევროპელებს.

ეს პერსპექტივა წარმოსახავდა მოდერნულობასა და რაციონალობას, როგორც ექსკლუზიურად ევროპულ პროდუქტებსა და გამოცდილებას. ამ თვალსაზრისით, დასავლეთ ევროპასა და მსოფლიოს დანარჩენ ნაწილს შორის ინტერსუბიექტური და კულტურული ურთიერთობები ახალ, ძლიერ მოთამაშე კატეგორიებად ჩამოყალიბდა: აღმოსავლეთი – დასავლეთი, პრიმიტიული – ცივილიზებული, მაგიური/მითური – სამეცნიერო, ირაციონალური – რაციონალური, ტრადიციული – თანამედროვე, ევროპა და არა ევროპა. და მაინც, ერთადერთი კატეგორია იყო „ორიენტი“, რომელიც შედარებით სარგებლობდა პატივით, რომ ყოფილიყო უბრალოდ ვიღაც „სხვა“, არაევროპელი ან არადასავლელი, განსხვავებით ამერიკელი ინდიელებისა და აფრიკელი შავკანიანებისგან, რომლებსაც მარტივად მოიხსენიებდნენ, როგორც „პრიმიტიულებს.“ ევროპელებსა და არაევროპელებს შორის ურთიერთობის ჩამოყალიბების პროცესში, რასა, უდავოდ, წარმოადგენს ძირითად კატეგორიას.^{xii} ეს ბინარული, ცოდნის დუალისტური პერსპექტივა, კერძოდ კი, ევროცენტრიზმი გახდა გლობალურად ჰეგემონიური, იმავე მიმართულებით, როგორც კოლონიური დომინაცია გავრცელდა მსოფლიოზე.

შეუძლებელი იქნებოდა ევროცენტრიზმის, როგორც ცოდნის ჰეგემონიური პერსპექტივის სხვაგვარად დამუშავება. რადგან, ევროცენტრულობა ეფუძნება ორ ფუძემდებლურ მითს: პირველი ეს არის ადამიანთა ცივილიზაციის ისტორიის იდეა, როგორც ტრაექტორია, რომელიც იწყება ბუნებრივი მდგომარეობით და მოძრაობს ევროპისკენ, რაც წარმოადგენს მის კულმინაციას და მეორე, ევროპასა და არა ევროპას შორის არსებული განსხვავებების მონიშვნა არა როგორც ძალაუფლებრივი ისტორიის შედეგი, არამედ, როგორც ბუნებრივი (რასობრივი) განსხვავებების აღმნიშვნელი. ორივე მითი ერთმნიშვნელოვნად აღიარებულია ევოლუციონიზმისა და დუალიზმის საფუძვლებში, რაც ევროცენტრიზმის ორ საკვანძო ელემენტს წარმოადგენს.

მოდერნულობის საკითხი

მე არ გთავაზობთ ღრმა დისკუსიას მოდერნულობისა და მისი ევროცენტრული ვერსიის შესახებ. კერძოდ, მე არ გავაგრძელებ დებატებს მოდერნულობა-პოსტმოდერნულობასა და მასზე ვრცელ ბიბლიოგრაფიაზე. მაგრამ შემდეგ თავში წამოვჭრი კითხვებს, რომლებიც შესაბამისობაშია წინამდებარე ესეს მიზნებთან.^{xiii}

ფაქტი, რომ დასავლეთ ევროპელები თავს ბუნებრივად ცივილიზაციის ტრანექტორიის უმაღლეს წერტილად წარმოიდგენენ, რაც აფიქრებინებს მათ, რომ კაცობრიობისა და მისი ისტორიის თანამედროვეებს წარმოადგენენ და ამავდროულად, ყველაზე მოწინავე და განვითარებულ სახეობას მიეკუთვნებიან. მაგრამ მას შემდეგ, რაც დანარჩენი სახეობები, როგორც განვითარების პროცესში ჩამორჩენილები, ბუნებრივად დაქვემდებარებულ, დაბალ საფეხურს მიაკუთვნეს, ევროპელებმა თავი მოდერნულობის შემქმნელებად, ექსკლუზიურ გამავრცელებლებად და პროტაგონისტებად გამოაცხადეს. ამასთან, ისინი არა მხოლოდ დაწინაურებულად წარმოჩნდნენ, არამედ შეძლეს გლობალური ძალაუფლების მოდელის გავრცელება ახალ ინტერსუბიექტურ სამყაროში და აღნიშნული ისტორიული პერსპექტივის ჰეგემონურად გადაქცევა.

რასაკვირველია, მოცემულ ისტორიულ პერსპექტივას მალევე გამოუჩნდა ინტელექტუალური წინააღმდეგობა ლათინურ ამერიკაში მე-19 საუკუნის ბოლოს და მეოცე საუკუნეში, განსაკუთრებით კი მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ეს მოხდა განვითარებისა და ჩამორჩენილობის დებატებთან კავშირში. ეს დებატები დიდი ხნის განმავლობაში დომინირებდა ე.წ. მოდერნიზაციის თეორიის სახელით.^{xiv} მოწინააღმდეგეთა მხრიდან ყველაზე ხშირად გამოყენებული ერთ-ერთი არგუმენტი მიმართული იყო იმის მტკიცებაზე, რომ მოდერნიზაცია აუცილებლად არ გულისხმობდა არაევროპული საზოგადოებისა და კულტურათა ვესტერნიზაციას, არამედ მოდერნულობა წარმოადგენდა საყოველთაო კულტურულ ფენომენს და არ შემოიფარგლებოდა მხოლოდ ევროპით და დასავლეთით.

თუ მოდერნულობის კონცეფცია ძირითადად ეხება სიახლის, მოწინავეობის, რაციონალურ-სამეცნიერო, სეკულარულ (ჩვეულებრივ, მასთან დაკავშირებულ) იდეებს, მაშინ ეჭვგარეშედ უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს არის ფენომენი, რომლის არსებობაც შესაძლებელია ყველა კულტურასა და ისტორიულ ეპოქაში. მთელი თავისი გამორჩეულობითა და განსხვავებით, ყველა ე.წ. უმაღლესი კულტურა (ჩინეთი, ინდოეთი, ეგვიპტე, საბერძნეთი, მაია-აცტეკი, ტავანტინსუიო) ერთმნიშვნელოვნად ატარებს ამ მოდერნულობის ნიშანს, მათ შორის რაციონალურ მეცნიერებას და აზროვნების სეკულარიზაციას. სინამდვილეში კი, ისტორიული კვლევის ამავე დონეზე, თითქმის სასაცილო იქნებოდა არაევროპული კულტურებისთვის მითოსურ-ჯადოსნური მენტალიტეტის მიწერა, მაგალითად, რაციონალურობისა და მეცნიერებისთვის საწინააღმდეგო მახასიათებლის სახით. აქედან გამომდინარე, მათი სიმბოლური შინაარსის გარდა, ქალაქები, ტაძრები, სასახლეები, პირამიდები ან მონუმენტური ქალაქები (როგორცაა მაჩუ-პიქჩუ ან ბორობუდური), ირიგაცია,

ფართო გზები, ტექნოლოგიები, მეტალურგია, მათემატიკა, კალენდრები, წერა, ფილოსოფია, ისტორია, ჯარები და ომები ნათლად წარმოაჩენს თითოეული კულტურის მაღალ განვითარებულობას, ევროპის, როგორც ახალი იდენტობის, ჩამოყალიბებამდე დიდი ხნით ადრე რომ არსებობდნენ. ყველაზე მეტად შეიძლება ითქვას, რომ ევროპული და ზოგადად, დასავლური ჰეგემონიის პირობებში მეცნიერული და ტექნოლოგიური პროგრესი მნიშვნელოვანი აღმოჩენებითა და მიღწევებით გაცილებით შორს წავიდა.

მოდერნულობის ევროპული პატენტის დამცველები მათი ექსკლუზიურობის ლეგიტიმაციის მიზნით, მიჩვეულნი არიან ამერიკის კოლონიზებამდე არსებული ანტიკური ბერძნულ/რომაული და ხმელთაშუაზღვისპირული სამყაროს კულტურებზე აპელირებას. ამ არგუმენტის მისამართით ძალზედ საინტერესოა, რომ ის პირველ რიგში აბუნდოვნებს ფაქტს, რომ ისლამო-იუდეური სივრცე ხმელთაშუაზღვისპირეთის მართლაც მოწინავე ნაწილს წარმოადგენდა. მეორე, ეს იყო სამყარო, რომელმაც შეინარჩუნა ბერძნულ-რომაული კულტურული მემკვიდრეობა, ქალაქები, ვაჭრობა, სასოფლო-სამეურნეო ვაჭრობა, სამთო-მომპოვებელი სამუშაოები, ტექსტილის მრეწველობა, ფილოსოფია და ისტორია, მაშინ, როდესაც დასავლეთ ევროპის მომავალზე კულტურული და ფეოდალური ობსკურანტიზმი დომინირებდა. მესამე, რაც ეხება შრომითი ძალის კომოდიფიკაციას კაპიტალ-ანაზღაურებითი ურთიერთობების სახით, რომელიც წარმოიშვა სწორედ ამ ტერიტორიაზე და შემდგომში გავრცელდა ჩრდილოეთით, მომავალი ევროპის მხარეს. მეოთხე არის კულტურული აქტივობების ცენტრის გადანაცვლება, რაც მოხდა ისლამის დამარცხებით და მოგვიანებით მსოფლიო ბაზარზე ისლამური ჰეგემონიის ამერიკულით ჩანაცვლებით. აქედან გამომდინარე, გლობალურად და ჰეგემონიურად ჩამოყალიბებული და გავრცელებული ისტორიისა და კულტურის ახალი პერსპექტივა მოიცავს ძალაუფლების ახალ გეოგრაფიას. თავად ოქსიდენტ-ორიენტის იდეა შედარებით გვიანდელია და უკავშირდება ბრიტანეთის ჰეგემონიას. თუ ჯერ კიდევ საჭიროა იმის შეხსენება, რომ მთავარი მერიდიანი კვეთს არა სევილიას ან ვენეციას, არამედ ლონდონს? ^{xv}

ამ თვალსაზრისით, ევროცენტრული პრეტენზია, წარმოადგენდეს მოდერნულობის მთავარ გმირსა და ექსკლუზიურ მწარმოებელს – რომლის ფარგლებშიც, არა ევროპელი მოსახლეობის მოდერნიზაცია გულისხმობს მათ ევროპეიზაციას – არის ეთნოცენტრული პრეტენზია და უფრო გრძელვადიან პერსპექტივაში – პროვინციული. თუმცა, თუ გაზიარებულია მოსაზრება, რომ მოდერნულობის კონცეფცია მიემართება მხოლოდ რაციონალობას, მეცნიერებას, ტექნოლოგიას და ა.შ., შეკითხვა, რომელიც ისტორიულ გამოცდილებასთან მიმართებაში უნდა დავსვათ, არ იქნებოდა განსხვავებული იმისგან, რასაც ევროპული ეთნოცენტრიზმი გვთავაზობს. დებატები მხოლოდ და მხოლოდ მოდერნულობის ფენომენის ექსკლუზიურობასა და ორიგინალობის შესახებ განვითარდებოდა და დანარჩენი ყველაფერი იმავე ევროცენტრულ პერსპექტივასა და რელიეფში დარჩებოდა.

თუმცა არსებობს ელემენტთა წყობა, რომელიც მოდერნულობის სხვადასხვა კონცეფციაზე მიუთითებს და ანგარიშს გვაწვდის თანამედროვე მსოფლიო სისტემისათვის დამახასიათებელი ისტორიული პროცესის შესახებ. ამასთან, არც მოდერნულობის კონცეფციის ადრეული მიმართებები და მახასიათებლებია უგულებელყოფილი, მაგრამ ისინი მიეკუთვნება სოციალური ურთიერთობების სამყაროს როგორც მატერიალური, ასევე ინტერსუბიექტური განზომილებებით, რომელთა ცენტრალურ საკითხს და, შესაბამისად, კონფლიქტის მთავარ ხაზს წარმოადგენს ადამიანების სოციალური გათავისუფლება, როგორც საზოგადოების ისტორიული ინტერესი. ამ სტატიაში მოკლედ და სქემატურად წამოვაცენებ ამ საკითხებზე ზოგიერთ განმარტებას.^{xvi}

უპირველეს ყოვლისა, გლობალური ძალაუფლების ამჟამინდელი მოდელი მსოფლიო ისტორიაში ყველაზე წარმატებულია, რამდენიმე მიზეზის გამო. პირველ რიგში იმიტომ, რომ ის პირველია, სადაც სოციალური ურთიერთობების თითოეულ სფეროში გამოიხატა კონტროლის ისტორიულად ცნობილი ყველა ფორმა, რომელიც აიგო ერთი სტრუქტურის ფორმირებით მისსავე კომპონენტებს შორის და იმავე პრინციპით, მთელთან მიმართებაში. მეორე, ეს პირველი მოდელია, რომლის თითოეული სფეროს თითოეული სტრუქტურა წარმოებულია ძალაუფლების ამავე მოდელის ფორმირებისა და განვითარების ინსტიტუციური ჰეგემონიის ფარგლებში. ამრიგად, შრომა, რესურსები და პროდუქტები კაპიტალისტური საწარმოს კონტროლის ქვეშაა. სქესი, მისი რესურსები და პროდუქტები – ბურჟუაზიული ოჯახის; ხელისუფლება, მისი რესურსები და პროდუქტები – ერი სახელმწიფოს; ინტერსუბიექტურობა – ევროცენტრიზმის.^{xvii} მესამე, თითოეული ეს ინსტიტუცია ერთმანეთთან ურთიერთდამოკიდებულია. აქედან გამომდინარე, ძალაუფლების მოდელი კონფიგურირდა, როგორც სისტემა.^{xviii} დაბოლოს, გლობალური ძალაუფლების ეს მოდელი არის პირველი, რომელიც მოიცავს პლანეტის მთელ მოსახლეობას.

ამ კონკრეტული გაგებით, კაცობრიობა მთლიანობაში აყალიბებს ისტორიულად ცნობილ პირველ გლობალურ მსოფლიო სისტემას და არა უბრალოდ სამყაროს, როგორც იყო ჩინური, ეგვიპტური, ბერძნულ-რომაული, აცტეკურ-მაიას ან ტავანტინსუიანური სამყაროები. ამ სამყაროებს არაფერი ჰქონდათ საერთო, გარდა კოლონიური/იმპერიული დომინანტობისა. მიუხედავად იმისა, რომ ევროცენტრული პერსპექტივიდან მოცემული მოსაზრება საღ აზრს მოკლებული არაა, შეცდომა იქნებოდა იმის თქმა, რომ რომელიმე ზემოაღნიშნულ სამყაროში მცხოვრებ ხალხს ადამიანისა და სამყაროს დანარჩენ ნაწილს შორის ურთიერთმიმართების საერთო ხედვა ექნებოდა. ამ სამყაროების კოლონიზატორებიდან არც ერთ მათგანს არ გააჩნდა სათანადო პირობები და, სავარაუდოდ, არც ინტერესი, დაქვემდებარებული მოსახლეობის სოციალური არსებობის ფორმების ჰომოგენიზაციის. მეორე მხრივ, თანამედროვე მსოფლიო სისტემას, რომელიც ამერიკის კოლონიზაციასთან ერთად დაიწყო, აქვს სამი ძირითადი საერთო ელემენტი, რითაც ტოტალურად გავლენას ახდენს გლობალური მოსახლეობის ყოველდღიურ ცხოვრებაზე, ესენია:

ძალაუფლების კოლონიურობა, კაპიტალიზმი და ევროცენტრიზმი. რა თქმა უნდა, ძალაუფლების ეს მოდელი ან ნებისმიერი სხვა შეიძლება, გულისხმობდეს იმას, რომ მისი გაბატონების შემთხვევაში ისტორიულ-სტრუქტურული ჰეტეროგენულობა წაიშლება. მისი გლობალურობა ნიშნავს, რომ მთელი მსოფლიოსთვის არსებობს ძირითადი დონე – საერთო სოციალური პრაქტიკისთვის და ცენტრალური სივრცე – საერთო ღირებულებითი ორიენტაციისთვის. შესაბამისად, ჰეგემონური ინსტიტუტები, რომლებიც სოციალური არსებობის თითოეულ ფორმას ავლენენ, უნივერსალურია მსოფლიო მოსახლეობისთვის და გამოიხატება, როგორც ინტერსუბიექტური მოდელი, მსგავსად ეროვნული სახელმწიფოს, ბურჟუაზიული ოჯახის, კაპიტალისტური საწარმოსა და ევროცენტრული რაციონალობისა.

აქედან გამომდინარე, რასაც არ უნდა ვუწოდოთ დღეს ტერმინი *მოდერნულობა*, ის მოიცავს გლობალური მოსახლეობის მთლიანობას და ბოლო ხუთასი წლის ისტორიას, ძალაუფლების გლობალურ მოდელში გამოხატულ ყველა ამჟამინდელ და ყოფილ სამყაროს. ის მოიცავს თითოეულ დიფერენცირებულ ან დიფერენცირებად სეგმენტს, რომლებიც გაერთიანდა ამ სეგმენტების რედეფინიციასა და რეკონსტრუირებასთან ერთად (როგორც ნაწილი) იმისათვის, რომ გლობალური ძალაუფლების ახალ და საერთო მოდელში ჩართულიყო. აქედან გამომდინარე, იგი ბევრი რაციონალობის გამოხატულებაცაა. ვინაიდან ეს მოდელი ასახავს ახალი და განსხვავებული ისტორიის სპეციფიკურ გამოცდილებას, ამ ისტორიასთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლა და მათზე დავა ვერ მოხერხდება მოდერნულობის ევროცენტრისტული კონცეფციის ფარგლებში. ამავე მიზეზით, შეუძლებელია, ვთქვათ, რომ მოდერნულობა არის მხოლოდ ევროპული ფენომენი ან ის ყველა კულტურაში წარმოიშობა. მოდერნულობა რაღაც ახალი და განსხვავებულია, რაც გლობალური ძალაუფლების კონკრეტულად ამ მოდელს ახასიათებს. თუ ვინმე ამ სახელწოდებას დატოვებს, მაშინ მხედველობაში უნდა ჰქონდეს, რომ ეს სხვა ტიპის მოდერნულობაა.

მთავარი კითხვა, რომელიც გვაინტერესებს, მდგომარეობს შემდეგში: რა არის ახალი მოდერნულობასთან მიმართებაში? ამაში ვგულისხმობ არა მხოლოდ იმას, რაც ავითარებს და რედეფინირებს ახდენს გამოცდილებების, ტენდენციებისა და პროცესების, არამედ იმას, თუ რა წარმოიშვა გლობალური ძალაუფლების ამჟამინდელი მოდელის ისტორიაში. ენრიკე დიუსელმა (1995) წარმოადგინა „ტრანსმოდერნულობის“ კატეგორია, რომელიც ევროპის, როგორც მოდერნულობის თავდაპირველ მწარმოებელზე პრეტენზიის ალტერნატივას წარმოადგენდა. ამ ინიციატივის თანახმად, ინდივიდუალური განსხვავებული ეგოს აგებულება წარმოადგენს მოდერნულობის ნიშანს და იმას, რატომაც დაიწყო ამერიკის კოლონიზაცია, მაგრამ ის არა მხოლოდ ევროპაში დამკვიდრდა, არამედ ყველგან, სადაც ამერიკული დასახლებები არსებობდა. დიუსელი უარყოფს ევროცენტრიზმის ერთ-ერთ საყვარელ მითს, თუმცა არ არის დარწმუნებული, რომ ინდივიდუალური, დიფერენცირებული ეგო ის ფენომენია, რომელიც მხოლოდ ამერიკით დაწყებულ

პერიოდს უკავშირდება. ცხადია, არსებობს მჭიდრო ურთიერთობა ამერიკასთან ერთად დაწყებულ და წარმოშობილ ისტორიულ პროცესებსა და ახალ გლობალურ ძალასთან ინტეგრირებული ყველა ხალხის სუბიექტურ ან, უფრო მართებული იქნება, თუ ვიტყვით, ინტერსუბიექტურ ცვლილებებს შორის. ამ ცვლილებებმა არა მხოლოდ ინდივიდუალური, არამედ კოლექტიური ინტერსუბიექტურობის ჩამოყალიბებაც გამოიწვია. აქედან გამომდინარე, ეს ახალი ფენომენია, რომელიც ისტორიაში ამერიკასთან ერთად შევიდა და, ამ თვალსაზრისით, მოდერნულობის ნაწილია. მაგრამ როგორც არ უნდა ყოფილიყო, ეს ცვლილებები არ წარმოიშობოდა მანამდე არსებული სამყაროს ინდივიდუალური (და არც კოლექტიური) სუბიექტურობიდან ან, კარგად ცნობილ ამბავს თუ გავიხსენებთ, მათი წარმოშობა არ ჰგავს ქალწული ათენას ზევსის თავისგან შობას, არამედ მას აქვს საკმარისად სუბიექტური ან ინტერსუბიექტური გამოხატულება იმისა, რასაც დღევანდელობაში მსოფლიოს ხალხები აკეთებენ.

ამ თვალსაზრისით, აუცილებელია, ვადიაროთ, რომ ამერიკის კოლონიზაცია, გლობალურ ბაზარზე მთელი თავისი შედეგებით და გლობალური ძალაუფლების ახალი მოდელის ჩამოყალიბება უზარმაზარი ისტორიული ცვლილებაა და მათ გავლენა არა მხოლოდ ევროპაზე, არამედ მთელ მსოფლიოზე მოახდინეს. ეს არ იყო ცვლილება ჩვენთვის ნაცნობ სამყაროში, სადაც მისი რომელიმე თვისება შეიცვალა, ეს ახალი სუბიექტურობის ფუძემდებლური ელემენტის დაბადებაა: ისტორიული ცვლილებების აღქმა. სწორედ ამ ელემენტის საშუალებით წარმოიქმნა დროისა და ისტორიის ახალი პერსპექტივა. ცვლილების აღქმა ბადებს მომავლის ახალ იდეას, რადგანაც დრო ის ერთადერთი მონაკვეთია, სადაც ხდება ცვლილება. მომავალი ღია, დროებითი ტერიტორიაა. დრო შეიძლება იყოს ახალი და არა უბრალოდ წარსულის გაგრძელება. ამგვარად, ისტორიის აღქმა შეიძლება არა მარტო იმად, რაც უბრალოდ ხდება ან, რაც ბუნებრივად, ღვთაებრივი გადაწყვეტილებების გზით ან იდუმალი ბედისწერით წარმოიქმნება, არამედ იმად, რაც შეიძლება წარმოიქმნას ხალხის ქმედებებით, მათი გათვლით, განზრახვითა და გადაწყვეტილებებით, შესაბამისად, ისეთ რამედ, რისი დაგეგმვაც ან მასზე მნიშვნელობის მინიჭებაც შესაძლებელია (Quijano 1988).

ამერიკასთან ერთად დაიწყო ინტერსუბიექტურობისა და ახალი მატერიალური ურთიერთობების მთელი სამყარო. მართებული იქნება აღვნიშნოთ, რომ მოდერნულობის კონცეფცია არ ეხება მხოლოდ იმას, თუ რა ემართება სუბიექტურობას (მიუხედავად ამ პროცესის უზარმაზარი მნიშვნელობისა), ინდივიდუალურ ეგოს, ინდივიდებსა და გლობალური ძალაუფლების კონკრეტულ მოდელში ინტეგრირებულ ხალხებს შორის ინტერსუბიექტურ ურთიერთობას. მოდერნულობის კონცეფცია თანაბრად ითვალისწინებს იმ ცვლილებებს, რომლებიც სოციალური ურთიერთობების მატერიალურ განზომილებებში ხდება (მაგ., მსოფლიო კაპიტალიზმი, ძალაუფლების კოლონიურობა). ცვლილებები, რომლებიც სოციალური არსებობის ყველა დონეზე წარმოიშობა და ეხება მის ცალკეულ წევრებს, მსგავსია მატერიალურ და ინტერსუბიექტურ განზომილებებში. ვინაიდან „მოდერნულობა“

პროცესებია, რომლითაც დაიწყო ამერიკისა და გლობალური ძალაუფლების (პირველი მსოფლიო სისტემის) ახალი მოდელის შექმნა და ამ პროცესებში სამყაროს ყველა ხალხის ჩართვა, არსებითად მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნაც, რომ ის მთლიან ისტორიულ პერიოდს მიემართება. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, ამერიკასთან ერთად შეიქმნა ახალი სივრცე და დრო მატერიალურადაც და სუბიექტურადაც, სწორედ ეს არის ის კონცეფცია, რასაც ვუწოდებთ მოდერნულობას.

და მაინც, მოდერნულობის მთელ ამ პროცესში გადამწყვეტი იყო, რომ მსოფლიოს ჰეგემონიის ცენტრი ჩამოყალიბებულიყო დასავლეთ ევროპის ჩრდილო-ცენტრალურ ნაწილში. ეს კი გვეხმარება იმის ახსნაშიც, თუ რატომ უნდა მომხდარიყო ინტელექტუალური კონცეპტუალიზაციის ცენტრის ლოკალიზება დასავლეთ ევროპაში და რატომ გახდა ეს ვერსია გლობალურად ჰეგემონიური. იგივე პროცესი საშუალებას გვამლევს, თანაბრად ავხსნათ ძალაუფლების კოლონიურობა, რომელიც მნიშვნელოვან როლს ითამაშებს მოდერნულობის შემუშავების ევროცენტრულ პროცესში. ეს ბოლო პუნქტი არ იქნება ძნელად გასაგები, თუ გავითვალისწინებთ ყოველივე ზემოთქმულს: იმას, თუ როგორ არის დაკავშირებული ძალაუფლების კოლონიურობა ევროპაში კაპიტალის, ხელფასისა და საბაზრო კაპიტალის კონცენტრაციასთან და თუ როგორ უკავშირდება საზოგადოება და კულტურა ამ განმსაზღვრელებს. ამ თვალსაზრისით, მოდერნულობა დასაწყისიდანვე იყო კოლონიური, რაც გვეხმარება იმის ახსნაში, თუ რატომ ჰქონდა მოდერნიზაციის გლობალურ პროცესს ბევრად უფრო უშუალო და პირდაპირი გავლენა ევროპაზე.

სინამდვილეში, ახალი სოციალური პრაქტიკა, როგორც გამოცდილება და იდეა, რომლებიც ჩართული იყო გლობალურ მოდელში, კაპიტალისტურ ძალაუფლებაში, კაპიტალისა და ხელფასების დაგროვებაში, ისტორიისა და დროის ახალ პერსპექტივასა და კაპიტალთან ასოცირებულ ბაზარში და, რაც მთავარია, ისტორიის პერსპექტივის ცვლილების საკითხში, მოითხოვდა, ერთი მხრივ, იერარქიებისა და ხელისუფლებების დეცენტრალიზაციას, როგორც სოციალური ურთიერთობების მატერიალურ განზომილებებში, ისე მის ინტერსუბიექტურობაში და, მეორე მხრივ, შესაბამისი ინსტიტუტებისა და სტრუქტურების დესაკრალიზაციას, ცვლილებას ან მოშლას. სუბიექტურობის ახალი ინდივიდუალიზება მხოლოდ ამ კონტექსტში იძენს თავის მნიშვნელობას, ვინაიდან სწორედ მისგან გამომდინარეობს ინდივიდისთვის შიდა სივრცის საჭიროება, ფიქრისთვის, დაეჭვებისა და არჩევანისთვის. მოკლედ რომ ვთქვათ, ინდივიდუალური თავისუფლება განმტკიცებული სოციალური აღმნიშვნელების საწინააღმდეგოდ და, შესაბამისად, ინდივიდებს შორის სოციალური თანასწორობის აუცილებლობა.

თუმცა ამავე ისტორიულ პერიოდში კაპიტალისტური განსაზღვრებები მოითხოვდა, რომ მატერიალური და ინტერსუბიექტური სოციალური პროცესები ვერსად ვერ წარმოშობილიყო, გარდა სოციალურ ურთიერთობებში ექსპლუატაციისა და დომინირების ფარგლებისა. ძალაუფლების მესვეურებისთვის კაპიტალისა და ბაზრის

კონტროლი იყო და არის ის, რაც განაპირობებს პროცესზე კონტროლს – დასასრულს, საშუალებებსა და საზღვრებს. ბაზარი საფუძველია, მაგრამ ამავდროულად ადამიანთა შორის არსებული სოციალური თანასწორობის ზღვარიც. კაპიტალით ჩაგრულებისთვის და მათთვის, ვინც ძალაუფლების მოდელის ბატონობის ქვეშაა, მოდერნულობა ქმნის განმათავისუფლებელ ჰორიზონტს ნებისმიერი სოციალური პირობის ან ჩაგვრასა და დომინაციასთან დაკავშირებული ურთიერთობების, სტრუქტურებისა და ინსტიტუტების წარმომადგენელი ხალხისთვის, იმისათვის, რომ დაწინაურდნენ ამ ჰორიზონტის მიმართულებით. ასეთ დროს მოდერნულობა კონფლიქტური სოციალური ინტერესების საკითხსაც წარმოადგენს. ერთ-ერთი ასეთი ინტერესია სოციალური არსებობის უწყვეტი დემოკრატიზაცია. ამ თვალსაზრისით, მოდერნულობის ყოველი კონცეფცია აუცილებლად ორაზროვანი და წინააღმდეგობრივია (Quijano 1998a, 2000b).

სწორედ მოდერნულობის წინააღმდეგობრიობასა და ორაზროვნებაშია იმ პროცესების ისტორია, რომელიც ასე ნათლად განასხვავებს დასავლეთ ევროპას დანარჩენი მსოფლიოსგან, რაც კიდევ უფრო ცხადად ჩანს ლათინური ამერიკის შემთხვევაში. დასავლეთ ევროპაში კაპიტალ-ანაზღაურებადი ურთიერთობები სოციალური კლასიფიკაციის მნიშვნელოვანი ღერძია, რაც გამოხატავს ძალაუფლებრივ სტრუქტურასაც. სწორედ ეკონომიკური სტრუქტურები და სოციალური კლასიფიკაცია უდევს საფუძველად კონკურენტუნარიანი კაპიტალიზმის პერიოდს, რომელიც უკავშირდება ძველ წესრიგთან, იმპერიასა და პაპიზმთან დაპირისპირებას. ამ კონფლიქტებმა შესაძლებელი გახადა კაპიტალის არადომინანტი სექტორებისთვის და ასევე, ექსპლუატირებულებისთვის უკეთესი პირობების მოძიება ძალაუფლებრივ სტრუქტურაში საკუთარი სამუშაო ძალის გასაყიდად. ის ასევე ქმნის პირობებს კულტურისა და სუბიექტურობის სპეციფიკურად ბურჟუაზიული სეკულარიზაციისთვის. ლიბერალიზმი დასავლეთ ევროპის საზოგადოების მატერიალური და სუბიექტური კონტექსტის ერთ-ერთ მკაფიო გამოხატულებას წარმოადგენს, თუმცა დანარჩენ ქვეყნებში და კერძოდ, ლათინურ ამერიკაში შრომის კონტროლის ყველაზე გავრცელებული ფორმები არაანაზღაურებადია (თუმცა გლობალური კაპიტალის სასარგებლოდ), რაც ნიშნავს, რომ ბატონობა და ექსპლუატაციური ურთიერთობა კოლონიური ხასიათისაა. XIX საუკუნის დასაწყისში ახალ სახელმწიფოთა უმრავლესობაში პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას თან ახლდა სტაგნაცია და კაპიტალისტური ეკონომიკის ყველა წარმატებული სექტორის შემცირება, შესაბამისად, ფორმალურად დამოუკიდებელი სახელმწიფოების სოციალური და პოლიტიკური დომინირების ქვეშ კოლონიური ხასიათის გაძლიერება. ამ თვალსაზრისით, კოლონიური/მოდერნული კაპიტალიზმის ევროცენტრიფიკაციამ (ევროცენტრიზაციამ) განაპირობა მოდერნულობის განსხვავებული ბედი ევროპასა და დანარჩენ მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებში (Quijano 1994).

ძალაუფლების კოლონიურობა და ევროცენტრიზმი

მოდერნულობის პროცესში ინტელექტუალურმა განვითარებამ და ჩამოყალიბებამ წარმოქმნა ცოდნის პერსპექტივა და მისი წარმოების მოდელი, რომელიც გვამღვეს ძალიან კონკრეტულ აღწერას ძალაუფლების გლობალური მოდელის ხასიათის შესახებ, ესენია: კოლონიური/მოდერნული, კაპიტალისტური და ევროცენტრული. სწორედ ეს პერსპექტივა და ცოდნის წარმოების კონკრეტული მოდელი წარმოადგენს ევროცენტრიზმს.^{xix}

ევროცენტრიზმი აქ გამოიყენება ცოდნის პერსპექტივის სახელწოდებით, რომლის სისტემური ფორმირება მე-17 საუკუნის შუა ხანებამდე დაიწყო, თუმცა მისი ფესვები, უდავოდ, ბევრად უფრო ძველია. მომდევნო საუკუნეებში აღნიშნული პერსპექტივა გლობალურად ჰეგემონიური გახდა, იმავე გზას გადიოდა, რასაც ევროპის ბურჟუაზიული კლასის ბატონობის ჩამოყალიბება. ის დაუკავშირდა ევროპული აზროვნების სპეციფიკურ ბურჟუაზიულ სეკულარიზაციას და ამერიკული კოლონიზაციის შემდეგ ჩამოყალიბებულ კაპიტალისტურ (კოლონიურ, მოდერნულ) და ევროცენტრული გლობალური ძალაუფლების მოდელის გამოცდილებებსა და საჭიროებებს.

ევროცენტრიზმის ეს კატეგორია არ მოიცავს მთელი ევროპის ან დასავლეთ ევროპის ისტორიის ცოდნას. კერძოდ, ეს კატეგორია არ მიემართება ყველა ევროპელისა და ყველა ეპოქის ცოდნის ყველა მოდელს. სწორედ ცოდნის სპეციფიკური რაციონალობა და პერსპექტივაა ის, რაც გლობალურად ჰეგემონიური გახდა და განაპირობა კოლონიალიზმი. მან დაძლია აქამდე არსებული და განსხვავებული კონცეპტუალური ფორმირებები და კონკრეტული ცოდნა როგორც ევროპაში, ასევე მთელ მსოფლიოში. წინამდებარე ესეს ფარგლებში, გთავაზობთ, ვიმსჯელოთ რამდენიმე საკითხზე, რომელიც პირდაპირ მიემართება ლათინური ამერიკის გამოცდილებას, მაგრამ, ცხადია, მხოლოდ ლათინურ ამერიკას არ ეხება.

კაპიტალი და კაპიტალიზმი

პირველ რიგში ისტორიის თეორია, როგორც უნივერსალურად ვალიდურ მოვლენათა სწორხაზოვანი წყობა, საჭიროებს სოციალურ-სამეცნიერო დებატების ხელახლა დაწყებას ამერიკასთან მიმართებაში. განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც ისტორიის კონცეფცია გამოიყენება წარმოების ფორმების განსაზღვრებასა და შრომის კონტროლთან მიმართებაში (პრე)კაპიტალიზმის თანმიმდევრულობის საჩვენებლად. ევროცენტრული პერსპექტივიდან, ურთიერთგაცვლა, მონობა, ბატონყმობა და დამოუკიდებელი სასაქონლო წარმოება აღქმულია, როგორც სამუშაო ძალის გასაქონლებამდე არსებული ისტორიული თანმიმდევრულობა. ისინი პრეკაპიტალისტურია და მიიჩნევა არა მხოლოდ განსხვავებულად, არამედ

რადიკალურად შეუთავსებლად კაპიტალთან. თუმცა ფაქტია, რომ ამერიკაში ისინი არ წარმოქმნილა ისტორიის სწორხაზოვან განვითარებასთან ერთად. არც ერთი მათგანი არ ყოფილა ძველი პრეკაპიტალისტური ფორმის უბრალო გაგრძელება და არც შეუთავსებელი კაპიტალთან.

მონობა ამერიკაში გამიზნულად ჩამოყალიბდა, როგორც სამომხმარებლო საქონელი, რომელიც გამოიყენებოდა მსოფლიო ბაზრისთვის საქონლის საწარმოებლად და კაპიტალიზმის მიზნებისა და საჭიროების მსახურებისთვის. ანალოგიურად, ინდიელებისთვის თავსმოხვეული ბატონყმობა, ურთიერთგაცვლის ინსტიტუტების ხელახალი გადააზრების ჩათვლით, იწვევს მიზანს ემსახურებოდა: გლობალური ბაზრისთვის საქონლის წარმოებას. იმავე მიზნებისთვის ჩამოყალიბდა და განვითარდა დამოუკიდებელი სასაქონლო წარმოებაც. რაც გულისხმობს იმას, რომ შრომისა და სამუშაო ძალის კონტროლის ყველა ფორმა არა მხოლოდ გამოიყენებოდა ამერიკაში, არამედ ისინი მოქმედებდა კაპიტალისა და გლობალური ბაზრის გარშემო. შესაბამისად, შრომის ყველა ეს ფორმა კონტროლისა და ორგანიზების ახალი მოდელის ნაწილს წარმოადგენდა, სწორედ ამ ფორმების ერთობლიობამ განაპირობა ახალი ეკონომიკური სისტემის – კაპიტალიზმის ჩამოყალიბება.

კაპიტალი, როგორც შრომითი ძალის გასაქონლებაზე დაფუძნებული სოციალური ურთიერთობა, სავარაუდოდ, დაარსდა მეთერთმეტე ან მეთორმეტე საუკუნეებში იბერიის და/ან იტალიის ნახევარკუნძულის სამხრეთით მდებარე რეგიონებში, და გასაგები მიზეზების გამო, ისლამურ სამყაროში.^{xx} ამგვარად, კაპიტალი გაცილებით ძველია, ვიდრე ამერიკა, მაგრამ ამერიკის შექმნამდე ის სტრუქტურული სახით სამუშაო ძალის, მისი კონტროლისა თუ ორგანიზების სხვა ფორმებით არსად არ გვხვდებოდა და არც რომელიმე მათგანზე ბატონობდა. კაპიტალს მხოლოდ ამერიკასთან ერთად შეეძლო კონსოლიდირება და გლობალური ბატონობის მიღწევა, შესაბამისად, სწორედ ის გახდა ღერძი, რომლის გარშემოც შრომის ყველა ფორმა არტიკულირდა მსოფლიო ბაზრის მიზნების დასაკმაყოფილებლად, რამაც ჩამოაყალიბა გლობალურად შრომის, მისი რესურსებისა და პროდუქტების კონტროლის ახალი პატერნი – მსოფლიო კაპიტალიზმის სახით. ამიტომაც, კაპიტალიზმი, როგორც წარმოების ურთიერთობების სისტემა და როგორც შრომის კონტროლის ყველა ფორმასა და მის პროდუქტებს შორის ჰეტეროგენული კავშირი, კაპიტალის დომინირების/ბატონობის პირობებში ამერიკის შექმნასთან ერთად წარმოიშვა. ისტორიის ამ მომენტიდან კაპიტალი ყოველთვის არსებობს კაპიტალიზმის ცენტრალური ღერძის სახით. სხვაგვარად კაპიტალიზმის დომინირება და დიდი ალბათობით მისი განვითარებაც გლობალურად, მსოფლიო მასშტაბით შეუძლებელი იქნებოდა.

ეკოლუციონიზმი და დუალიზმი

კაპიტალისა და პრეკაპიტალის ისტორიული ურთიერთობების პარალელურად იდეათა მსგავსი კომპლექტი შემუშავდა ევროპისა და არაევროპის სივრცობრივ ურთიერთობებზე. როგორც უკვე აღვნიშნე, მოდერნულობის ევროცენტრული ვერსიის ფუნდამენტური მითი ბუნებრივი მდგომარეობის იდეაა, როგორც ისტორიის ცივილიზებული კურსის დაწყების წერტილი, რომლის კულმინაციასაც ევროპული ან დასავლური ცივილიზაცია წარმოადგენს. ამ მითიდან გამომდინარეობს კაცობრიობის ისტორიაში ცვლილებებისა და უმიმართულებო, სწორხაზოვანი მოძრაობის სპეციფიკურად ევროცენტრული ევოლუციონისტური პერსპექტივა. საინტერესოა, რომ ეს მითი ასოცირდებოდა მსოფლიო მოსახლეობის რასობრივ და სივრცულ კლასიფიკაციასთან. ამ ასოციაციამ წარმოშვა ევოლუციისა და დუალიზმის პარადოქსული სინთეზი, ხედავს, რომელიც ახლად ჩამოყალიბებული ევროპის ეთნოცენტრიზმის გაღრმავების გამოხატულებისას იძენს მნიშვნელობას; თავისი ცენტრალური და დომინანტური ადგილით გლობალურ, კოლონიურ, მოდერნულ კაპიტალიზმში; კაცობრიობისა და პროგრესის იდუმალი იდეების ახალი კანონზომიერებით, განმანათლებლობის ძვირფასი მონაპოვრით; და რასის, როგორც მსოფლიო მოსახლეობის უნივერსალური სოციალური კლასიფიკაციის მთავარი კრიტერიუმი, იდეის ვალიდურობით.

თუმცა ისტორიული პროცესი ძალიან განსხვავებულია. დავიწყეთ იმით, რომ იმ მომენტიდან, როდესაც იბერიელებმა დაიპყრეს, დასახლდნენ და მოახდინეს ამერიკის კოლონიზება (რომლის ჩრდილოეთი რეგიონი, ჩრდილო ამერიკა, კოლონიზებული იქნება ბრიტანეთის მიერ საუკუნის შემდგომ), მათ აღმოაჩინეს უამრავი განსხვავებული ხალხი, თითოეული თავისი ისტორიით, ენით, აღმოჩენებითა და კულტურული პროდუქტებით, მეხსიერებითა და იდენტობით. მათგან ყველაზე განვითარებული და დახვეწილი იყო: აცტეკები, მაია, ჩიმუსი, აიმარები, ინკები, ჩიბჩასი და ასე შემდეგ. სამი ასეული წლის შემდეგ ყველა მათგანი გაერთიანდა ერთ იდენტობად: ინდიელები. ეს ახალი იდენტობა იყო რასობრივი, კოლონიური და ნეგატიური მნიშვნელობის. იგივე დამართათ აფრიკიდან იძულებით ჩამოყვანილ ხალხებს: აშანტისებს, იორუბასებს, ზულუსებს, კონგოელებს, ბაკანგოელებსა და სხვებს. სამასი წლის განმავლობაში ყველა მათგანი ნიგერი ან შავკანიანი იყო.

კოლონიური პერსპექტივიდან კოლონიური ძალაუფლების ამ ისტორიულ შედეგს ორი მნიშვნელოვანი ქვეტექსტი ჰქონდა. პირველი აშკარაა: ხალხები თავიანთ და უნიკალურ ისტორიულ იდენტობებს ჩამოაცილეს. მეორე, ალბათ, ნაკლებად აშკარაა, მაგრამ არანაკლებ მნიშვნელოვანი: მათი ახალი რასობრივი იდენტობა, კოლონიური და ნეგატიური, მოიცავდა კაცობრიობრიობის კულტურული წარმოების ისტორიაში მათი ადგილის მიტაცებას, რის შემდეგაც შეიქმნა დაქვემდებარებული რასები, რომელთაც მხოლოდ დაქვემდებარებული კულტურის წარმოება შეეძლოთ. ახალი იდენტობები ასევე გულისხმობდა გადაადგილებას ისტორიულ დროში, ჯერ ამერიკაში, შემდეგ კი ევროპაში, რის შემდეგაც ისინი წარსულად იქცნენ. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ძალაუფლების კოლონიური მოდელი ასევე მოიცავს

შემეცნებით მოდელსაც, ცოდნის ახალ პერსპექტივას, რომლის ფარგლებშიც არაევროპული გახდა წარსული, დაქვემდებარებული და ყოველთვის პრიმიტიული.

მეორე მხრივ, ამერიკა მიიჩნევა პირველ მოდერნულ და გლობალურ გეოკულტურულ იდენტობად. ამერიკის შექმნას მოსდევს ევროპის შექმნა და არა პირიქით. ევროპა, როგორც ახალი ისტორიული ერთობა/იდენტობა, პირველ რიგში შეიქმნა ამერიკელი ინდიელების, შავკანიანებისა და მეტისების უფასო შრომით, მათი მაღალი ტექნოლოგიების წყალობით, სამთო მომპოვებლობასა და სოფლის მეურნეობაში და მათი პროდუქციით, როგორცაა: ოქრო, ვერცხლი, კარტოფილი, პომიდორი და თამბაქო (Viola and Margolis 1991). ამის საფუძველზე, რეგიონი ჩამოყალიბდა, როგორც ატლანტური მარშრუტების კონტროლის ადგილი, რომელიც, თავის მხრივ, ჩამოყალიბდა მსოფლიო ბაზრის ძირითად მარშრუტად. ამ რეგიონს არ დაუყოვნებია ჩამოყალიბება ... ევროპად. ამრიგად, ევროპამ და ამერიკამ ერთობლივად ჩამოაყალიბეს ერთმანეთი მოდერნული სამყაროს ისტორიულ და პირველ ორ გეოკულტურულ იდენტობად.

თუმცა XVII საუკუნის შუა ხანებიდან, და განსაკუთრებით მეთვრამეტე საუკუნეში, ევროპელებმა დაირწმუნეს, რომ მათ თვითონ აწარმოეს თავი ცივილიზაციად იმ ისტორიის საზღვართან, რომელიც დაიწყო ამერიკასთან ერთად და რომელიც დასაბამს იღებს საბერძნეთისაგან, როგორც ერთადერთი პირველადი წყაროდან მომდინარე დამოუკიდებელი ხაზის კულმინაცია. უფრო მეტიც, მათ დაასკვნეს, რომ ბუნებრივად იყვნენ (მაგ., რასობრივად) აღმატებულები სხვა ქვეყნებზე, რადგან თითქმის ყველა დაიპყრეს და თავს მოახვიეს საკუთარი ბატონობა.

დაპირისპირება ისტორიულ გამოცდილებასა და ცოდნის ევროცენტრისტულ პერსპექტივას შორის შესაძლებელს ხდის ევროცენტრიზმის რამდენიმე უფრო მნიშვნელოვან ელემენტებზე ხაზგასმას: (ა) თავისებური არტიკულაცია დუალიზმსა (კაპიტალი-პრეკაპიტალი, ევროპა-არაევროპა, პრიმიტიული-ცივილიზებული, ტრადიციული-მოდერნული და ა.შ.) და სწორხაზოვან, ერთმიმართულებიან ევოლუციონიზმს შორის, ბუნებრივი მდგომარეობიდან მოდერნულ ევროპულ საზოგადოებამდე; (ბ) ადამიანთა ჯგუფებს შორის კულტურული განსხვავებების გაბუნებრივება რასის იდეასთან მათი კოდიფიკაციის გზით; და გ) ყველა ამ განსხვავების დამახინჯებული, დროებითი გადაადგილება, არაევროპელობის წარსულში გადასროლით. ყველა ეს ინტელექტუალური მოქმედება ნათლად ურთიერთდამოკიდებულია და მათი დანერგვა და განვითარება ვერ მოხერხდებოდა კოლონიური ძალაუფლების გარეშე.

ჰომოგენურობა/უწყვეტობა და ჰეტეროგენურობა/შეწყვეტა

როგორც ახლა ჩანს, რადიკალური კრიზისი, რომელსაც ცოდნის ევროცენტრისტული პერსპექტივა განიცდის, უამრავ კითხვას ბადებს. მე ორ მათგანს მიმოვიხილავ. პირველი, ისტორიული ცვლილების იდეა, როგორც პროცესი ან მომენტი, რომელშიც ერთეული ან ერთიანობა უწყვეტად, ჰომოგენურად და სრულად გარდაიქმნება რაღაც სხვად და სრულად ტოვებს ისტორიის სცენას. ეს პროცესი საშუალებას აძლევს კიდევ ერთ ეკვივალენტურ ერთეულს, დაიკავოს სივრცე იმგვარად, რომ ყველაფერი თანმიმდევრულ ჯაჭვში გაგრძელდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, ისტორიის იდეას, როგორც სწოხაზოვანსა და ერთმიმართულებიან ევოლუციას, არც მნიშვნელობა და არც ადგილი არ ექნებოდა. მეორე, იდეაში იგულისხმება, რომ ისტორიულ ცვლილებას დაქვემდებარებული თითოეული დიფერენცირებული ერთიანობა (მაგალითად, „ეკონომიკა/საზოგადოება“ ან „წარმოების რეჟიმი“ კაპიტალის ან მონობის შემთხვევაში შრომის კონტროლის ან „რასა/ცივილიზაცია“ ადამიანის ჯგუფების შემთხვევაში) ისტორიულ ცვლილებებს ექვემდებარება და ეს ცვლილება ერთგვაროვანია/იდენტური. უფრო მეტიც, თითოეული მათგანი იმ ჰომოგენური ერთეულების სტრუქტურებად აღიქმება, რომლებიც უწყვეტი და სისტემური (რაც განსხვავდება ტერმინისგან სისტემატიური) მანერით ურთიერთქმედებენ.

ისტორიული გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ გლობალური კაპიტალიზმი შორს არის ერთგვაროვანობისა და უწყვეტი მთლიანობისგან. პირიქით, როგორც ამერიკის ისტორიული გამოცდილება ცხადყოფს, კაპიტალიზმად ცნობილი გლობალური ძალაუფლების მოდელი ფუნდამენტურად გვაჩვენებს ჰეტეროგენული ელემენტების სტრუქტურას შრომის-რესურსების-პროდუქტების კონტროლის ფორმებისა (ან წარმოების ურთიერთობების), თუ მასში ხალხებისა და ისტორიების გამოხატვის თვალსაზრისით. შესაბამისად, ასეთი ელემენტები ერთმანეთთან დაკავშირებულია ჰეტეროგენული და წყვეტილი საშუალებებით, კონფლიქტის ჩათვლით. და ყველა ეს ელემენტი მსგავსად აიგება.

ამრიგად, წარმოების ნებისმიერი ურთიერთობა, განსაკუთრებით კაპიტალი (როგორც ნებისმიერი სხვა ერთეულის ერთობა) ჰეტეროგენული სტრუქტურისაა, ვინაიდან ღირებულების წარმოების ყველა ისტორიული ეტაპი და ჭარბი ღირებულების მითვისება ერთდროულად აქტიური პროცესია და მუშაობს კომპლექსურად, ღირებულებისა და ნამატი ღირებულების გადასაცემად. მაგალითად, პრიმიტიული დაგროვება, აბსოლუტური და შედარებით ჭარბი ღირებულება, ფართო ან ინტენსიური, ან სხვა ნომენკლატურით კონკურენტული კაპიტალი, მონოპოლიური კაპიტალი, ტრანსნაციონალური ან გლობალური კაპიტალი, ან პრეფორდისტური კაპიტალი, ფორდისტული კაპიტალი, ფიზიკური შრომისა და შრომით ინტენსიური კაპიტალი, ინფორმაციის-ინტენსიური ღირებულება და ა.შ. იგივე ლოგიკა იყო რასასთან მიმართებით, ვინაიდან ესოდენ მრავალფეროვანი და ჰეტეროგენური ხალხი ჰეტეროგენური ისტორიებით, მოძრაობითა თუ ცვლილებების მახასიათებლებით მხოლოდ ერთ რასობრივ დასახელებაში გაერთიანდა – ამერიკელი „ინდიელები“ ან „შავკანიანები“.

ჰეტეროგენურობა, რომელზეც მე ვსაუბრობ, არ არის უბრალოდ სტრუქტურული, რომელიც თანადროულ ელემენტებს შორის ურთიერთობებზეა დაფუძნებული, ამ ტიპის მრავალფეროვანი და ჰეტეროგენული ისტორიები გამოხატულია ძალაუფლების ერთ სტრუქტურაში, რის გამოც, მნიშვნელოვანია, ვაღიაროთ ამგვარი ჰეტეროგენულობის ისტორიულ-სტრუქტურული ხასიათი. შესაბამისად, კაპიტალისტური მთლიანობის შეცვლის პროცესი ვერავითარ შემთხვევაში ვერ იქნება ჰომოგენური და უწყვეტი ტრანსფორმაცია, არც მთლიანი სისტემის და არც მისი შემადგენელი ნაწილების. არც ეს მთლიანობა გაქრება ჰომოგენურად ისტორიის სცენიდან და ვერც ჩანაცვლდება სხვა რაიმე ეკვივალენტით. ისტორიული ცვლილება არ შეიძლება იყოს წრფივი, სწორხაზოვანი, თანმიმდევრული ან მთლიანი. სტრუქტურული არტიკულაციის კონკრეტული პატერნი შესაძლოა დაიშალოს; თუმცა თითოეული ან მისი რომელიმე ელემენტი შესაძლოა, სხვა სტრუქტურულ მოდელში გამოიხატოს, როგორც ეს ძალაუფლების პრეკოლონიური მოდელის ზოგიერთ ელემენტს დაემართა, მაგალითად, Tawantinsuyu.^{xxi}

ახალი დუალიზმი

საბოლოო ჯამში, ჩემი არგუმენტის გამო, აუცილებელია, გავიხსენოთ სხეულისა და არასხეულის ურთიერთმიმართების საკითხი ევროცენტრულ პერსპექტივაში, თავისი მნიშვნელობის გამო, ერთი მხრივ, ცოდნის წარმოების ევროცენტრული ფორმისთვის, მეორე მხრივ კი, იმ ფაქტისთვის, რომ თანამედროვე დუალიზმს მჭიდრო ურთიერთობა აქვს რასასა და სქესთან. ჩემი მიზანია ამ ცნობილი პრობლემის დაკავშირება ძალაუფლების კოლონიურობასთან.

ადამიანთა გამოცდილებაში განსხვავება სხეულსა და არასხეულს შორის, პრაქტიკულად, უნივერსალურია. ის, ასევე, საერთოა ისტორიულად ცნობილი ყველა „კულტურისა“ და „ცივილიზაციისთვის“, ორივეს თანაარსებობა როგორც ადამიანურობის განუყოფელი განზომილებების. ამ ორი ელემენტის (სხეულისა და არასხეულის) გაყოფის პროცესი ქრისტიანული სამყაროს ხანგრძლივი ისტორიის ნაწილია, რომელიც დაფუძნებულია სხეულზე სულის უპირატესობის იდეაზე, მაგრამ, ამ თვალსაზრისით, ისტორია გვიჩვენებს ქრისტიანული თეოლოგიის ხანგრძლივ და გადაუჭრელ ამბივალენტობას. სული არის ხსნის პრივილეგირებული ობიექტი, მაგრამ საბოლოოდ, სხეული მკვდრეთით აღდგა, როგორც გადარჩენის კულმინაცია. სულის უპირატესობა ხაზგასმით გამოიკვეთა ქრისტიანული კულტურის რეპრესიების დროს, რაც შედეგია მეთხუთმეტე და მეთექვსმეტე საუკუნეებში მუსლიმებსა და ებრაელებს შორის კონფლიქტისა და ინკვიზიციის პიკის ხანის. და რადგან სხეული რეპრესიის ძირითად ობიექტს წარმოადგენდა, ქრისტიანული სამყაროს შიგნით სულს შეეძლო, ინტერსუბიექტური ურთიერთობებისგან გამოცალკეებულად წარმოჩენილიყო. მაგრამ ეს საკითხი არ იყო სისტემურად თეორეტიზებული, განხილული და

შემუშავებული, სანამ დეკარტეს ნაშრომმა (1963-67) არ დაასრულა ქრისტიანული აზრის ბურჟუაზიული სეკულარიზაციის პროცესი.^{xxii}

დეკარტესთან ერთად დაიწყო უძველესი დუალისტური მიდგომის მუტაცია სხეულისა და არასხეულის მიმართ.^{xxiii} ის, რაც ადამიანური ყოფის ყოველ ეტაპზე ორივე ელემენტის მუდმივი თანაარსებობა იყო, დეკარტეს შემდეგ გონის/სუბიექტის და სხეულის რადიკალური განცალკევებით შეიცვალა. გონება იყო არა მხოლოდ თეოლოგიური გაგებით სულის იდეის სეკულარიზაცია, არამედ მუტაცია ახალ ერთობად, გონად/სუბიექტად, ერთადერთ ერთეულად, რომელსაც შეეძლო რაციონალური აზროვნება. სხეული იყო და შეეძლო ყოფილიყო მხოლოდ და მხოლოდ ცოდნის ობიექტი. ამ თვალსაზრისით, ადამიანი, რა თქმა უნდა, დაჯილდოებულია გონებით და ეს საჩუქარი მიდიოდა მხოლოდ მის სულში. ამდენად, სხეულს, რომელსაც თავისი განსაზღვრების მიხედვით არ ძალუძს აზროვნება, არაფერი გააჩნია ისეთი, რაც შეესაბამება გონებას/სუბიექტს. გონების/სუბიექტისა და სხეულის რადიკალური განცალკევება და მათი კავშირი უნდა განვიხილოთ, როგორც ურთიერთობა ადამიანის სუბიექტი/გონებასა და ადამიანის სხეულ/ბუნებას შორის, ან კავშირი სულსა და ბუნებას შორის. ამგვარად, ევროცენტრულ რაციონალობაში სხეული განმტკიცდა, როგორც ცოდნის ობიექტი, სუბიექტის/გონის გარემოს მიღმა.

სხეულის, როგორც ბუნების ობიექტიზაციისა და სულის სფეროდან მისი გაძევების გარეშე (და ეს არის ჩემი თეზისი), რასის პრობლემის „სამეცნიერო“ თეორეტიზაცია (ისევე, როგორც ესაა de Gobineau [1853-57] შემთხვევაში, მეცხრამეტე საუკუნე) ძნელად შესაძლებელი იქნებოდა. ევროცენტრული პერსპექტივიდან, გარკვეული რასები დაქვემდებარებულებად მიიჩნეეს, რადგან მათ არ აღიარებდნენ რაციონალურ სუბიექტებად. ისინი შესწავლის ობიექტები არიან, შესაბამისად, ბუნებასთან დაახლოებული სხეულები, ამ თვალსაზრისით, მონობას დაქვემდებარებულები და ექსპლუატირებულნი არიან. ბუნებრივი სახელმწიფოსა და ცივილიზაციის პროცესის ჯაჭვურობის მითის თანახმად, რომლის კულმინაცია ევროპული ცივილიზაციაა, ზოგიერთი რასა – შავკანიანები, ამერიკელი ინდიელები ან ყვითელკანიანები – უფრო ახლოს არის ბუნებასთან, ვიდრე თეთრკანიანები.^{xxiv} პრაქტიკულად, მეორე მსოფლიო ომის დასრულებამდე არაევროპელი ხალხი ევროპელების მიერ ცოდნისა და დომინაცია/დაქვემდებარების ობიექტებად განიხილებოდნენ მხოლოდ ამ პერსპექტივაში.

ამ ახალმა და რადიკალურმა დუალიზმმა გავლენა მოახდინა არა მხოლოდ დომინირების რასობრივ, არამედ ძველ სექსუალურ ურთიერთობებზეც. ქალების, განსაკუთრებით კი დაქვემდებარებული რასის წარმომადგენელი ქალების მიმართ („ფერადკანიანი ქალების“) შენარჩუნდა სტერეოტიპული მიმართება სხვა დანარჩენ სხეულებთან ერთად და მათი ადგილი მათივე რასაშიც უფრო დაქვემდებარებულად განისაზღვრა, შესაბამისად, მათ (შავკანიანი მონების შემთხვევაში) ბუნებასთან

დაახლოებულად ან პირდაპირ ბუნების შიგნით არსებულად განიხილავდნენ. სავარაუდოა (თუმცა საკითხი კვლავაც გამოსაკვლევი), რომ გენდერის ახალი იდეა შემუშავდა ახალი და რადიკალური დუალიზმის შემდეგ, ცოდნის ევროცენტრისტულ პერსპექტივად, რომელიც გამოიხატა ძალაუფლების კოლონიალურობაში.

გარდა ამისა, მე-18 საუკუნეში ახალი რადიკალური დუალიზმი შეერწყა „პროგრესის“ ბუნდოვან იდეებსა და ბუნებრივ მდგომარეობას კაცობრიობის განვითარების ტრაექტორიაში და გახდა თანამედროვეობის ევროცენტრული ვერსიის ფუნდამენტური მითი. თავისებური დუალისტური/ევოლუციური ისტორიული პერსპექტივა უკავშირდება ფუძემდებლურ მითებს. ამრიგად, ყველა არაევროპელი შეიძლება განიხილებოდეს, როგორც პრე-ევროპელი და ამავდროულად გადაადგილდეს კონკრეტულ ისტორიულ ჯაჭვში პრიმიტიულიდან ცივილიზებულამდე, რაციონალურიდან ირაციონალურობამდე, ტრადიციულიდან თანამედროვეობამდე, ჯადოსნურ-მითურიდან სამეცნიერომდე. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, არაევროპულიდან/პრე-ევროპულიდან დროთა განმავლობაში ხდება ევროპეიზება და შემდეგ მოდერნიზება. კოლონიალიზმისა და კოლონიურობის მთელი გამოცდილების გათვალისწინების გარეშე, ეს ინტელექტუალური სასაქონლო ნიშანი, ასევე ევროცენტრიზმის გრძელვადიანი გლობალური ჰეგემონია რთული ასახსნელი იქნებოდა. კაპიტალის საჭიროებები, როგორც ასეთი, არ ამოწურავს, ვერ ამოწურავს ცოდნის მოცემული პერსპექტივის ტრაექტორიასა და ხასიათს.

ევროცენტრიზმი და ისტორიული გამოცდილება ლათინურ ამერიკაში

ცოდნის ევროცენტრული პერსპექტივა მუშაობს სარკისებურად – დამახინჯებით აჩვენებს იმას, რასაც აირეკლავს. ამას გვიჩვენებს ლათინური ამერიკის ისტორიული გამოცდილება. ის, რასაც ლათინოამერიკელები ვხედავთ სარკეში, არ არის აბსოლუტურად ქიმერული, რადგან ჩვენ უამრავი ისტორიული ევროპული თვისებები გვაქვს ბევრ მატერიალურ და ინტერსუბიექტურ ასპექტში, მაგრამ, ამავდროულად, ძალიან განვსხვავდებით ევროპელებისგან. შესაბამისად, როდესაც ჩვენს ევროცენტრისტულ სარკეში ვიყურებით, გამოსახულება „არა მხოლოდ აღრეულია“, არამედ აუცილებლად არასრული და დამახინჯებული. აქ ტრაგედია ისაა, რომ ჩვენ ყველანი, შეგნებულად თუ შეუგნებლად, გვინდა თუ არა, ვხედავთ და ვიღებთ ამ გამოსახულებას, როგორც საკუთარს. ამგვარად, ვაგრძელებთ იმად ყოფნას, რაც არ ვართ სინამდვილეში. შედეგად, ვერასოდეს შევძლებთ ჩვენი ნამდვილი პრობლემების იდენტიფიცირებას, მით უმეტეს მათ მოგვარებას, თუ არა ნაწილობრივ და დამახინჯებულად.

ევროცენტრიზმი და „ეროვნული შეკითხვა“: ეროვნული სახელმწიფო

ლათინურ ამერიკაში ორაზროვნობის ტრაგედიის ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია ე.წ. ეროვნული საკითხი: ლათინური ამერიკის თანამედროვე ეროვნული სახელმწიფოს პრობლემა. შევეცდები, განვიხილო ევროცენტრიზმისა და ძალაუფლების კოლონიალიზმის შესახებ ეროვნული საკითხის ზოგიერთი ძირითადი პრობლემა, რაც, რამდენადაც ვიცი, სრულად შესწავლილი პერსპექტივა არ არის.^{xxv} სახელმწიფოს ჩამოყალიბება ევროპასა და ამერიკაში ურთიერთდაკავშირებულია და გამოირჩევა ძალაუფლების კოლონიურობით.

ერები და სახელმწიფოები ძველი ფენომენია, თუმცა ის, რასაც ამჟამად ვუწოდებთ „მოდერნულ“ ერ-სახელმწიფოს, წარმოადგენს ძალიან კონკრეტულ გამოცდილებას. ეს არის საზოგადოება, სადაც გაბატონებულ სივრცეში, ძალაუფლება დემოკრატიულ ურთიერთობებში მაღალი ხარისხითაა ორგანიზებული (იმდენად დემოკრატიული, რამდენადაც ეს შესაძლებელია ხელისუფლების სტრუქტურაში), რაც ძირითადად გამოიხატება შრომის, რესურსების, პროდუქტებისა და საჯარო ხელისუფლების კონტროლის ქვეშ. საზოგადოება ნაციონალიზებულია იმიტომ, რომ დემოკრატიზებულია და, შესაბამისად, სახელმწიფოს ხასიათი ეროვნულია და იმდენად დემოკრატიული, რამდენადაც დომინირების სივრცეში არსებული ძალაუფლება. ამრიგად, მოდერნული ეროვნული სახელმწიფო მოიცავს მოქალაქეობის თანამედროვე ინსტიტუტებსა და პოლიტიკურ დემოკრაციას, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც მოქალაქეობა მოქმედებს, როგორც სამართლებრივი, სამოქალაქო და პოლიტიკურად თანასწორი სოციალურად არათანასწორ მოსახლეობაში (Quijano 1998a).

ეროვნული სახელმწიფო არის ერთგვარი ინდივიდუალური საზოგადოება სხვებთან მიმართებაში. აქედან გამომდინარე, მისი წევრები მას აღიქვამენ იდენტობად, თუმცა საზოგადოებები წარმოადგენენ ძალაუფლების სტრუქტურებს. ხელისუფლება არეგულირებს დანაწევრებული და მრავალფეროვანი სოციალური არსებობის ფორმებს ერთ მთლიანობაში, ერთ საზოგადოებაში. ძალაუფლების ყველა სტრუქტურა ყოველთვის, ნაწილობრივ ან მთლიანად, მოიცავს ერთის (როგორც წესი, მცირე ჯგუფის) დაუფლებას მეორეზე. აქედან გამომდინარე, ყველა შესაძლო ეროვნული სახელმწიფო არის ძალაუფლების სტრუქტურა, იმგვარად, რამდენადაც თვითონ არის ძალაუფლების პროდუქტი. ეს არის ძალაუფლების სტრუქტურა, რომლის საშუალებითაც გამოიხატა შემდეგი ელემენტები: ა) შრომის, მისი რესურსებისა და პროდუქტების კონტროლი; ბ) სქესი, მისი რესურსები და პროდუქტები; გ) უფლებამოსილება და მისი კონკრეტული ძალადობა; დ) ინტერსუბიექტურობა და ცოდნა.

და მაინც, თუ თანამედროვე ეროვნული სახელმწიფო შეიძლება გამოიხატოს თავისი წევრების მიერ იდენტობის სახით, ეს არ ხდება მხოლოდ იმიტომ, რომ მისი საზოგადოების სახით წარმოადგენაა შესაძლებელი,^{xxvi} არამედ იმიტომ, რომ მათ წევრებს სჭირდებათ რაღაც საერთო. ყველა ასეთი ეროვნული სახელმწიფო მეტ-

ნაკლებად დემოკრატიულად მონაწილეობს ძალაუფლების კონტროლის განაწილებაში. ეს არის თანამედროვე ეროვნულ სახელმწიფოში ადამიანების ჰომოგენიზაციის კონკრეტული მეთოდი. თანამედროვე ეროვნულ სახელმწიფოში ყოველგვარი ჰომოგენიზმი, რა თქმა უნდა, ნაწილობრივი და დროებითია და შედეგადად საერთო დემოკრატიული მონაწილეობისგან საჯარო ხელისუფლების ორგანოებისა და ძალადობის კონკრეტული მექანიზმების მართვასა და შექმნაში. ეს ძალაუფლება ხორციელდება/ვრცელდება/ სახელმწიფოსთან დაკავშირებული სოციალური არსებობის ყველა სფეროში და, შესაბამისად, აღიარებულია, როგორც ერთმნიშვნელოვნად პოლიტიკური. მაგრამ ასეთი სფერო ვერ იქნება დემოკრატიული (ჩართული ადამიანები, რომლებსაც არათანაბარი უფლებამოსილება აქვთ როგორც კანონიერ და სამოქალაქო საზოგადოებას), თუ სოციალური ურთიერთობა სოციალური არსებობის სხვა სფეროებში რადიკალურად არადემოკრატიული ან ანტიდემოკრატიულია.^{xxvii}

ვინაიდან ყველა ეროვნული სახელმწიფო არის ძალაუფლების სტრუქტურა, ეს ნიშნავს, რომ ძალაუფლების კონფიგურაცია მოხდა კონკრეტულ პროცესთან ერთად. ეს პროცესი ყოველთვის ტერიტორიასა და მის ხალხზე ცენტრალიზებული პოლიტიკური ძალაუფლებით იწყება (ან ბატონობის სივრცეზე), რადგან ნაციონალიზაციის პროცესი შესაძლებელია მხოლოდ მოცემულ სივრცეში, ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, მეტ-ნაკლებად სტაბილური ზუსტი სივრცით. შედეგად, ნაციონალიზაცია მოითხოვს სტაბილურ და ცენტრალიზებულ პოლიტიკურ ძალას. ეს სივრცე, ამ თვალსაზრისით, წარმოადგენს დომინაციის სივრცეს, რომელსაც იცავენ კონკურენტებისგან.

ევროპაში პროცესი, რომელმაც გამოიწვია ძალაუფლების სტრუქტურების ფორმირება, ჩამოყალიბდა თანამედროვე ეროვნულ სახელმწიფოდ, დაწყებული რამდენიმე მცირე პოლიტიკური ბირთვის წარმოქმნით, რომლებმაც ბატონობის სივრცე დაიპყრეს და ძალაუფლება იძულებით მოახვიეს მრავალფეროვან და ჰეტეროგენულ ხალხს, იდენტობებსა და სახელმწიფოებს. ამგვარად, ნაციონალური სახელმწიფოს შექმნა დაიწყო ზოგიერთი ხალხის კოლონიზაციით, რომლებიც, კოლონიზატორების თვალთახედვით, უცხოებს წარმოადგენდნენ და, შესაბამისად, ის დამოკიდებული გახდა ერთი ცენტრალიზებული სახელმწიფოს დაპყრობილ სივრცეზე. გარკვეულ შემთხვევებში, ისე, როგორც ესპანეთში, რომელიც დიდწილად ვალშია ამერიკის „დაპყრობასა“ და მის უზარმაზარ და თავისუფალ რესურსებსთან, პროცესი მოიცავდა ზოგიერთი ჯგუფის განდევნას, როგორებიცაა: მუსლიმები და იუდეველები, რომლებიც მიიჩნეოდნენ არასასურველ უცხოელებად. ეს იყო თანამედროვე პერიოდის ისტორიაში პირველი ეთნიკური წმენდა, ძალაუფლების კოლონიურობის გამოყენებით, რასაც შემდგომში მოჰყვა „სისხლის სიწმინდის მოწმობის“ შემოღება.^{xxviii} მეორე მხრივ, სახელმწიფო ცენტრალიზაციის პროცესი იმპერიული კოლონიური ბატონობის განადგურების პარალელურად მიმდინარეობდა, რაც ამერიკის კოლონიზაციით დაიწყო. ეს იმას ნიშნავს, რომ პირველი ევროპული

ცენტრალიზებული სახელმწიფოები ერთდროულად წარმოიშვნენ კოლონიური იმპერიების ფორმირებისას.

მას შემდეგ პროცესი ორფენიანი ისტორიული მოძრაობა გახდა. დაიწყო, როგორც სხვადასხვა იდენტობის ხალხთა შიდა კოლონიზაცია, რომლებიც ცხოვრობდნენ ერთსა და იმავე ტერიტორიებზე, სადაც კოლონიზატორები და გადაიქცა შიდა ბატონობის სივრცედ, რომელიც მდებარეობს იმავე სივრცეში, სადაც მომავალი ნაციონალური სახელმწიფოები. პროცესი იმ ხალხის იმპერიული თუ გარე კოლონიზაციით გაგრძელდება, რომლებსაც არა მხოლოდ კოლონიზატორებისგან განსხვავებული იდენტობები ჰქონდათ, არამედ იმ სივრცეებში სახლობდნენ, რომლებიც კოლონიზატორების შიდა მმართველობის სივრცეებად განიხილებოდა. ამგვარად, გარე კოლონიზებული ხალხი არ სახლდებოდა იმავე ტერიტორიებზე, სადაც კოლონიზატორების მომავალი ერი-სახელმწიფო უნდა არსებულიყო.

თუ დღევანდელი პერსპექტივიდან წარსულში გავიხედავთ, ვნახავთ, თუ რა მოუვიდა ევროპის პირველ ცენტრალიზებულ ქვეყნებს, ხალხებსა და ტერიტორიებს, ასევე, ამ ბატონობის სივრცეში ნაციონალიზაციის შესაბამის პროცესებს. დავინახავთ, რომ ეს განსხვავებები აშკარაა. ძლიერი ცენტრალური სახელმწიფოს არსებობა არ იყო საკმარისი ჰომოგენიზაციის პროცესის დასაწყებად, რომ ყოფილი ინდივიდებისა და ჰეტეროგენულობისაგან შეექმნათ საერთო იდენტობა და ასევე ძლიერი და გრძელვადიანი ერთგულება მსგავსი იდენტობისთვის. მსგავსი მაგალითებიდან, ყველაზე წარმატებული გახლდათ საფრანგეთი, ხოლო ყველაზე წარუმატებელი – ესპანეთი.

რატომ საფრანგეთი და არა ესპანეთი? თავდაპირველად, ესპანეთი გაცილებით მდიდარი და ძლიერი იყო, ვიდრე მისი თანამედროვეები, თუმცა მუსლიმებისა და ებრაელების გაძევების შემდეგ ესპანეთი აღარ იყო პროდუქტიული და წარმატებული, ამასთან, წარმოქმნის პროცესში მყოფი ფინანსური და კომერციული კაპიტალის ცენტრებისკენ ამერიკული რესურსების გადაადგილების კონვეირად იქცა. ამავდროულად, სასოფლო თემების, ქალაქებისა და სოფლების ავტონომიურობაზე ძალადობრივი თავდასხმის შემდეგ, ის ფეოდალიზმის მსგავსი ძალაუფლების სტრუქტურის ტყვეობაში დარჩა თავისი რეპრესიული და კორუმპირებული მონარქიისა და ეკლესიის ძალაუფლების არსებობით. უფრო მეტიც, მსოფლიო ბაზარზე კომერციულ და საფინანსო კაპიტალზე ჰეგემონიის მოპოვების ნაცვლად, როგორც შემდგომში ინგლისი და საფრანგეთი მოიქცა, ესპანურმა მონარქიამ ევროპაში თავისი სამეფო ხელისუფლების გასავრცელებლად საომარი პოლიტიკა არჩია. ყველა ბრძოლა გამართული იმისათვის, რომ ძალაუფლების მაკონტროლებლები ეიძულებინათ, დაეშვათ რაღაც ხარისხით საზოგადოების დემოკრატიზაცია, მარცხით დასრულდა. აღსანიშნავია 1810-12 წლების ლიბერალური რევოლუცია. ამგვარად, შიდა კოლონიზაციისა და პოლიტიკური და სოციალური ძალაუფლების არისტოკრატიული პატერნის კომბინაცია ესპანური სახელმწიფოს

ნაციონალიზაციისთვის ფატალური აღმოჩნდა, იმდენად, რამდენადაც ამ ტიპის ძალაუფლება ვერ ახერხებდა მისი მდიდარი და ფართო იმპერიული კოლონიალიზმის შენარჩუნებას. ამით დასტურდება, რომ ეს იყო დაბრკოლება არა მხოლოდ საკუთარი დომინირების სივრცის შიგნით, არამედ დემოკრატიზაციის ყველა პროცესისთვის.

საპირისპიროდ, საფრანგეთის ბურჟუაზიული რევოლუციის შემდგომმა რადიკალურმა სოციალ-პოლიტიკურმა დემოკრატიზაციამ მანამდე არსებული შინაგანი კოლონიალიზაცია გადაზარდა უფრო ეფექტიან, თუმცა არა სრულ „ფრანგიფიკაციად“ იმ ადამიანებისა, რომლებიც საფრანგეთის ტერიტორიაზე ცხოვრობდნენ და თავდაპირველად ასეთივე განსხვავებულები და ჰეტეროგენულები იყვნენ, იმ ხალხის მსგავსად, რომლებიც ესპანეთის ჰეგემონიის ქვეშ ცხოვრობდნენ. მაგალითად, საფრანგეთში მცხოვრები ბასკი, პირველ რიგში ფრანგია, ისევე, როგორც ნავარელი, თუმცა იმავენაირად არ არის ესპანეთში.

საზოგადოებებისა და სახელმწიფოების ნაციონალიზაციის თითოეულ წარმატებულ შემთხვევაში გამოცდილება ერთნაირი იყო: საზოგადოების დემოკრატიზაციის მნიშვნელოვანი პროცესი იყო ამ საზოგადოების ნაციონალიზაციისა და თანამედროვე სახელმწიფოების პოლიტიკური ორგანიზაციის ძირითადი პირობა. სინამდვილეში არ არსებობს ცნობილი გამონაკლისი ამ ისტორიული ტრექტორიისთვის, რომელიც იწვევს ნაციონალური სახელმწიფოს ჩამოყალიბებას.

ნაციონალური სახელმწიფო ამერიკაში: ამერიკის შეერთებული შტატები

თუ ესპანურ და ანგლო სივრცეში ამერიკის გამოცდილებას შევისწავლით, შევძლებთ, ამოვიცნოთ მსგავსი ფაქტები. ანგლოამერიკულ სივრცეში, ტერიტორიის კოლონიური ოკუპაცია დასაწყისიდანვე ძალადობრივი იყო, მაგრამ დამოუკიდებლობის მიღებამდე, რომელიც ამერიკის შეერთებულ შტატებში ამერიკული რევოლუციის სახელწოდებითაა ცნობილი, ოკუპირებული ტერიტორია ძალიან მცირე იყო. ინდიელები არ ცხოვრობდნენ ოკუპირებულ ტერიტორიაზე – ისინი არ იყვნენ კოლონიზებულნი. აქედან გამომდინარე, მრავალფეროვანი მკვიდრი ხალხები ოფიციალურად აღიარეს ერებად. მათთან საერთაშორისო სავაჭრო ურთიერთობაც მყარდებოდა. ამასთან, ფრანგ და ინგლისელ კოლონისტებს შორის ომების დროს სამხედრო ალიანსიც ფორმირდებოდა. ანგლოამერიკული კოლონიური ბატონობის სივრცეში ინდიელები არ იყვნენ ჩართულნი. ამრიგად, როდესაც ახალი ნაციონალური სახელმწიფოს, სახელად ამერიკის შეერთებული შტატების ისტორია დაიწყო, ინდიელები სწორედ ამ საზოგადოებიდან განდევნეს და უცხოელებად მიიჩნიეს. მოგვიანებით, მიწებიც წაართვეს და თითქმის გაანადგურეს. მხოლოდ მას შემდეგ დაატყვევეს ცოცხლად გადარჩენილები ჩრდილოამერიკულ საზოგადოებაში, როგორც კოლონიზებული რასა. თავდაპირველად, კოლონიური/რასობრივი ურთიერთობა მხოლოდ თეთრებსა და შავკანიანებს შორის არსებობდა. ეს ბოლო

ჯგუფი ფუნდამენტური იყო კოლონიური საზოგადოების ეკონომიკისთვის, ისევე, როგორც ახალი ნაციის ფორმირებისთვის. თუმცა შვედები შედარებით დემოგრაფიულ უმცირესობაში იყვნენ, როცა თეთრკანიანები უმრავლესობას შეადგენდნენ.

შეერთებული შტატების, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს, შექმნის საფუძვლებში თავი მოიყარა ძალაუფლების ახალი მოდელისა და ერი-სახელმწიფოს ჩამოყალიბების პროცესმა. შვედები და მკვიდრ მოსახლეობას შორის არსებული დომინირებული კოლონიური ურთიერთობისა და მკვიდრი მოსახლეობის განადგურების მიუხედავად და იმ მოცემულობის გათვალისწინებით, რომ თეთრკანიანები აბსოლუტურ უმრავლესობას შეადგენდნენ, უნდა ვაღიაროთ, ჭეშმარიტად, ერი სახელმწიფო მოსახლეობის უდიდესი ნაწილის წარმომადგენელი იყო. ჩრდილოამერიკული საზოგადოების სოციალური სითეთრე მოიცავს მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში ჩამოსულ მილიონობით ევროპელ ემიგრანტს. გარდა ამისა, ძირძველი ტერიტორიების დაპყრობამ ძირითადი რესურსების სიმრავლე შესთავაზა კოლონიზატორებს, რაც გამოიხატა მიწის სახით. მიწის მითვისების პრაქტიკა შესაძლოა, რამდენიმე მსხვილ შტატში ყოფილიყო კონცენტრირებული და, ამავე დროს, პროპორციულად გადანაწილებული მცირე და საშუალო საკუთრებად. მიწის გადანაწილების ამ მექანიზმების საშუალებით, თეთრკანიანებს შესაძლებლობა მიეცათ, განსაკუთრებული დემოკრატიული მონაწილეობა შემოეღოთ სახელმწიფო ძალაუფლების ფორმირებასა და მართვაში. თუმცა ახალი მოდელის კოლონიალიზმი არ გაუქმებულა, ვინაიდან ამერიკელ ინდიელებსა და შვედებს არ შეეძლოთ, ეკონტროლებინათ წარმოების რესურსები ან სახელმწიფო ძალაუფლების ინსტიტუტები და მექანიზმები.

დაახლოებით მეცხრამეტე საუკუნის შუა ხანებში ტოკვილმა (1835 წ., 16-17 თავი) აღნიშნა, რომ ამერიკის შეერთებულ შტატებში ასეთი მრავალფეროვანი კულტურული, ეთნიკური და ეროვნული წარმოშობის ადამიანების თავმოყრა მოხდა ისეთ რამეში, რაც ნაციონალური რეიდენტიფიკაციის მექანიზმად გვევლინებოდა; ისინი სწრაფადვე გახდნენ აშშ-ის მოქალაქეები და შეიძინეს ახალი ნაციონალური იდენტობა, თუმცა გარკვეული დროის განმავლობაში შეინარჩუნეს თავდაპირველი იდენტობა. ტოკვილმა დაადგინა, რომ ნაციონალიზაციის პროცესისთვის მთავარ მექანიზმს ახლად ჩამოსული იმიგრანტების ღია დემოკრატიული მონაწილეობა წარმოადგენდა პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ისინი ინტენსიური პოლიტიკური მონაწილეობის/პროცესის წინაშე აღმოჩნდნენ, თუმცა თავად წყვეტდნენ, მიეღოთ მონაწილეობა ამ პროცესში თუ არა. მაგრამ ტოკვილმა ასევე დაადგინა, რომ ორ ჯგუფს არ შეეძლო მონაწილეობა პოლიტიკურ ცხოვრებაში: შვედები და ინდიელებს. ეს დისკრიმინაცია წარმოადგენდა ამერიკის შეერთებული შტატების ახალგაზრდა რესპუბლიკაში თანამედროვე სახელმწიფოებრივი ფორმირების შთამბეჭდავი და მასობრივი პროცესის შეზღუდვას. ტოკვილმა რჩევაც კი მისცა, რომ თუ სოციალური და პოლიტიკური დისკრიმინაცია არ აღმოიფხვრებოდა, ეს ქვეყნის მშენებლობის

პროცესს შეზღუდავდა. ერთი საუკუნის შემდეგ კიდევ ერთმა ევროპელმა, გუნნარ მირდალმა (1944) დაინახა ეს შეზღუდვები აშშ-ის ეროვნულ პროცესში, როდესაც საიმპერიალიზმის წყარო შეიცვალა და ემიგრანტები აღარ იყვნენ თეთრკანიანი ევროპელები, არამედ, ძირითადად – ლათინოამერიკელები და აზიელები. ემიგრანტებს თეთრკანიანი ევროპელების ნაცვლად ახლა ლათინოამერიკელები და აზიელები შეადგენდნენ. ძველი მითი სადნობი ქვაბის შესახებ იძულებით დავიწყებას მიეცა და რასიზმი ხელახლა იკვეთება და სულ უფრო ძალადობრივი ხდება.

საერთო ჯამში, კოლონიური ურთიერთობები, როგორცაა დომინირება/ექსპლუატაცია/კონფლიქტი, ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოს ჩამოყალიბებისას არ იყო საკმარისად ძლიერი იმისათვის, რომ ხელი შეეშალა რეალური და მნიშვნელოვანი, წარმოების საშუალებებსა და სახელმწიფოზე კონტროლის დემოკრატიზაციისთვის. დასაწყისში კონტროლი მხოლოდ თეთრკანიანების პრივილეგია იყო, მოგვიანებით, არათეთრკანიანებმაც მოითხოვეს იგი. ძალაუფლების მთელი სტრუქტურა შეიძლება კონფიგურირდეს ნაციონალური სახელმწიფოს დემოკრატიული საფუძვლების ხელახლა წარმოებასა და გაფართოებით ორიენტაციაში. ეს არის ტრაექტორია, რომელსაც, უდავოდ, ამერიკული რევოლუციის იდეა მიემართება.

ლათინური ამერიკა: სამხრეთ კონუსი და თეთრკანიანთა უმრავლესობა

ერთი შეხედვით, ლათინურ ამერიკაში ე.წ. სამხრეთის კონუსის ქვეყნებში (არგენტინაში, ჩილესა და ურუგვაიში) შექმნილი ვითარება ამერიკის შეერთებულ შტატების მსგავსი იყო. ინდიელები არ იყვნენ ინტეგრირებულნი კოლონიურ საზოგადოებაში, რადგან მათ მეტ-ნაკლებად ჰქონდათ ჩრდილო ამერიკის ინდიელების მსგავსი სოციალური და კულტურული სტრუქტურა. სოციალურად, ამ ჯგუფებიდან ვერც ერთი ვერ გადაიქცეოდა ექსპლუატირებულ მუშად და ამიტომ, მათ ვერც კოლონისტებისთვის სასარგებლო იძულებით შრომაში რთავდნენ. ამ სამ ქვეყანაში, კოლონიური პერიოდის განმავლობაში, შავკანიანი მონებიც უმცირესობას წარმოადგენდნენ, განსხვავებით სხვა რეგიონებისგან, სადაც ესპანელები და პორტუგალიელები დომინირებდნენ. დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდგომ დომინანტები სამხრეთ კონუსის ქვეყნებში, ისევე როგორც ამერიკის შეერთებულ შტატებში, განიხილავდნენ მკვიდრი მოსახლეობის განადგურებასა და მათი ტერიტორიების დაპყრობას, რაც აუცილებელია ეროვნული მოსახლეობის ჰომოგენიზაციისთვის და თანამედროვე ნაციონალური სახელმწიფოს „a la europea“ შექმნის პროცესის ხელშესაწყობად. არგენტინასა და ურუგვაიში ეს ხდებოდა მეცხრამეტე საუკუნეში, ჩილეში კი მეოცე საუკუნის პირველი სამი ათწლეულის განმავლობაში. ამ ქვეყნებმა ასევე მიიზიდეს მილიონობით ევროპელი ემიგრანტი, რამაც განაპირობა არგენტინის, ურუგვაისა და ჩილეს საზოგადოების გარეგნული სითეთრისა და ჰომოგენიზაციის პროცესის კონსოლიდირება.

ჩრდილო ამერიკასთან შედარებით მოცემულ ქვეყნებში ძირითადი განსხვავება მიწის განაწილებაში გამოიხატებოდა, განსაკუთრებით არგენტინაში. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მიწის განაწილება ნაკლებად კონცენტრირებული სახით გრძელვადიან პერსპექტივაში მოხდა, ხოლო არგენტინაში მიწის საკუთრების უკიდურესი კონცენტრაციით, კერძოდ, მკვიდრი მოსახლეობისგან მიღებული მიწების განაწილებამ შეუძლებელი გახადა თვითონ თეთრკანიანებს შორის ნებისმიერი ტიპის დემოკრატიული სოციალური ურთიერთობის არსებობა. დემოკრატიული საზოგადოების ნაცვლად, რომელსაც შეეძლო პოლიტიკურად ორგანიზებულ და დემოკრატიულ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბება, ჩამოყალიბდა ოლიგარქიული საზოგადოება და სახელმწიფო, რომელიც ნაწილობრივ დაიშალა მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ. არგენტინის შემთხვევაში ეს განსაზღვრებები უკავშირდებოდა იმ ფაქტს, რომ კოლონიური საზოგადოება, უპირველეს ყოვლისა, ატლანტის სანაპიროზე (რაც ჰეგემონიულია დანარჩენზე) განვითარდა და, შესაბამისად, უპირატეს მმართველად მეთვრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში აღიარეს. მსოფლიო ბაზარზე მისი ერთ-ერთ ყველაზე წარმატებულ რეგიონად ტრანსფორმაცია მეთვრამეტე საუკუნის ბოლო მეოთხედში მოხდა, რაც წარმოადგენდა ერთ-ერთ მთავარ იმპულსს სამხრეთ, აღმოსავლეთ და ცენტრალური ევროპის ქვეყნებიდან ემიგრაციისთვის, მაგრამ ამ მიგრირებულმა მოსახლეობამ არგენტინაში ვერ იპოვა საკმარისად მყარი და სტაბილური საზოგადოების სტრუქტურა, ისტორია და იდენტურობა, სადაც შეძლებდნენ თვითიდენტიფიკაციას, როგორც ეს მოხდა აშშ-ში. მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს ევროპელი ემიგრანტები ბუენოს-აირესის 80%-ზე მეტს შეადგენდნენ. ისინი მყისიერად არ იღებდნენ ეროვნულ იდენტობას და უპირატესობას ანიჭებდნენ თავიანთ ევროპულ კულტურულ განსხვავებებს. ამავე დროს, მათ მკაფიოდ უარყვეს ლათინურ ამერიკულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული იდენტობა და, შესაბამისად, მკვიდრ მოსახლეობასთან ნებისმიერი სახის ურთიერთობა.^{xxix}

მიწის ნაკვეთების თავმოყრა ჩილესა და ურუგვაიში ნაკლებად მწვავე აღმოჩნდა. ამ ორ ქვეყანაში, განსაკუთრებით კი ჩილეში, ევროპელი ემიგრანტების რაოდენობა ნაკლები იყო, მაგრამ, საერთო ჯამში, მათ აღმოაჩინეს საზოგადოება, სახელმწიფო და იდენტობა, რომელიც უკვე საკმაოდ მჭიდროდ იყო შედგენილი, რომელშიც გაერთიანდნენ და იდენტიფიცირდნენ გაცილებით ადრე, ვიდრე არგენტინაში. ჩილეში ბოლივიისა და პერუს ეროვნული საზღვრების ხარჯზე არსებულმა ტერიტორიულმა ექსპანსიამ ჩილეს ბურჟუაზიას საშუალება მისცა, ეკონტროლებინა რესურსები, რამაც შემდგომში განსაზღვრა ქვეყნის ისტორია: პირველად გვარჯილა და ცოტა მოგვიანებით სპილენძი. მეცხრამეტე საუკუნის შუა წლებიდან პამპასების გვარჯილის მალაროელებმა ჩამოაყალიბეს პირველი ანაზღაურებადი მუშების კონტინგენტი ლათინურ ამერიკაში; მოგვიანებით, სპილენძის მალაროებშიც ჩამოაყალიბდა ძველი რესპუბლიკის მუშების სოციალური და პოლიტიკური ორგანიზაციები. ბრიტანეთისა და ჩილეს ბურჟუაზიას შორის გაყოფილი მოგება ზეგავლენას ახდენდა და წინ სწევდა კომერციულ აგროკულტურას და ურბანულ

კომერციულ ეკონომიკას. ხელფასის მქონე მოქალაქეების ახალი კლასი და შედარებით დიდი საშუალო კლასი გაერთიანდნენ კომერციულ ბურჟუაზიაში, მიწის მნიშვნელოვანი ნაწილის მოდერნიზაციისთვის. ამ პირობებმა საშუალება მისცა მუშათა და საშუალო კლასს, წარმატებით მოლაპარაკებულყვნენ ბატონობის, ექსპლუატაციისა და კონფლიქტის პირობებზე და ებრძოლათ დემოკრატიისთვის კაპიტალიზმის პირობებში, 1930 – 1935 წლებში. ამ გზით, ძალა შესაძლოა ჩამოყალიბდეს, როგორც თანამედროვე ნაციონალური სახელმწიფო და, რა თქმა უნდა, თეთრკანიანთა სახელმწიფო. ინდიელები, ქვეყნის შორეულ და უადგილო მიწებზე მცხოვრები გადარჩენილთა უმცირესობა, გამოირიცხა მსგავსი ნაციონალური სახელმწიფოებიდან. ბოლო დრომდე ისინი სოციოლოგიურადაც უხილავნი იყვნენ, დღეს კი იმდენად ბევრნი არ არიან, რომ დაიწყონ მობილიზება იმ მიწების დასაცავად, რომლებიც გლობალური კაპიტალის შედეგად დაკარგეს.

საზოგადოების წევრების ჰომოგენიზაციის პროცესი ევროცენტრული პერსპექტივიდან წარმოდგენილი იყო, როგორც თანამედროვე ერი-სახელმწიფოს მახასიათებელი და წინაპირობა. აღნიშნული პროცესი სამხრეთ კონუსის სახელმწიფოებში წარიმართა არა მოსახლეობის მრავალფეროვან სექტორებს შორის სოციალური და პოლიტიკური ურთიერთობების კოლონიზებით, არამედ მათი (ინდიელების) მასობრივი განადგურებისა და სხვების (მესტიცოებისა და შავკანიანების) განდევნის გზით. ჰომოგენიზაციას მიაღწიეს არა სოციალური და პოლიტიკური ურთიერთობების ფუნდამენტური დემოკრატიზაციის გზით, არამედ იმ მოსახლეობის გამორიცხვით, რომელიც მეთექვსმეტე საუკუნიდან რასობრივად კლასიფიცირებული და მარგინალიზებული იყო მოქალაქეობიდან და დემოკრატიიდან.

ამ საწყისი პირობების გათვალისწინებით, დემოკრატია და ნაციონალური სახელმწიფო არ შეიძლება იყოს სტაბილური და მტკიცე. ამ ქვეყნების პოლიტიკური ისტორია, განსაკუთრებით 1960-იანი წლების ბოლოდან დღემდე, არ შეიძლება, განიმარტოს ამ განსაზღვრებების ფარგლებში.^{xxx}

**ინდიელი, შავკანიანი და მეტისი უმრავლესობაში:
შეუძლებელი „თანამედროვე ნაციონალური სახელმწიფო“**

ჰაიტის რევოლუციისას ტუპაკ ამარუს დამარცხების შემდეგ მხოლოდ მექსიკა (1910 წლიდან) და ბოლივია (1952 წლიდან) დაადგინენ რევოლუციური პროცესების მეშვეობით სოციალური დეკოლონიზაციის გზას, რომლის დროსაც ძალაუფლების დეკოლონიზაციამ შეძლო მყარი საფუძვლების მოპოვება მის დასამარცხებლად.

დამოუკიდებლობის დასაწყისში, ძირითადად, იმ ქვეყნებში, რომლებიც მე-19 საუკუნის დასაწყისში დემოგრაფიულად და ტერიტორიულად მჭიდროდ იყვნენ დასახლებულნი, მთლიანი მოსახლეობის დაახლოებით 90% შედგებოდა ამერიკელი ინდიელების, შავკანიანებისა და მეტისებისგან, თუმცა ამ ქვეყნებში მოცემული რასები გამორიცხულნი იყვნენ ყველა იმ ტიპის მონაწილეობისგან, რომელიც ახალი სახელმწიფოს წარმოქმნის პროცესში სოციალურ და პოლიტიკურ ორგანიზაციასთან დაკავშირებულ გადაწყვეტილებებს ეხებოდა. თეთრკანიანთა უმცირესობამ, რომელმაც სახელმწიფოებზე კონტროლი აიღო, მოახერხა ესპანეთის გვირგვინის იმ კანონმდებლობისგან გათავისუფლება, რომელიც ოფიციალურად ბრძანებდა კოლონიზებული რასებისა და ხალხების დაცვას. მას შემდეგ თეთრკანიანთა უმცირესობამ შეიმუშავა ახალი კოლონიური მიდგომა ინდიელების მიმართ, პარალელურად კი ინარჩუნებდა შავკანიანთა მონობას მრავალი ათწლეულის განმავლობაში. რა თქმა უნდა, ახლა უკვე თავისუფლად შეიძლება ესპანური რეგულაციებით მიწის საკუთრების გაფართოება ინდიელებისთვის განკუთვნილი ტერიტორიების ხარჯზე. ბრაზილიის შემთხვევაში კი შავკანიანები მონები იყვნენ, ხოლო ამაზონელი ინდიელები უცხოებს წარმოადგენდნენ ახალი სახელმწიფოსთვის.

გამონაკლისია ჰაიტის შემთხვევა, სოციალური და რასობრივი რევოლუციით – ძალაუფლების ნამდვილი და გლობალური დეკოლონიზაციით იმავე ისტორიულ მოძრაობაში, თუმცა შეერთებული შტატების განმეორებით სამხედრო ინტერვენციებს მოჰყვა ჰაიტის დამარცხება. სხვა, პოტენციურად ნაციონალური პროცესი ლათინურ ამერიკაში დაიწყო პერუში, 1780 წელს, ტუპაკ ამარუ II-ის ხელმძღვანელობით, მაგრამ სწრაფადვე დამარცხდა. მას შემდეგ იბერიული კოლონიის ყველა დანარჩენი დომინანტი ჯგუფი წარმატებით არიდებდა თავს სოციალურ დეკოლონიზაციას და, ამავდროულად, იბრძოდა დამოუკიდებლობისთვის.

ასეთი ახალი სახელმწიფოები ვერ მიიჩნეოდნენ ერებად, თუ არ ვაღიარებთ, რომ კონტროლის ქვეშ მყოფი კოლონიზატორების უმცირესობა, მართლაც, მთელი კოლონიზებული მოსახლეობის წარმომადგენელი იყო. ამერიკელი შავკანიანების, ინდიელებისა და მეტისების კოლონიურ ბატონობაზე დაფუძნებული საზოგადოება ვერ მიიჩნევა ერად, მით-უმეტეს – დემოკრატიულად. ეს ვითარება აშკარად პარადოქსულია: კოლონიური საზოგადოებების დამოუკიდებელი სახელმწიფოები.^{xxxii} პარადოქსი მხოლოდ ნაწილობრივი და ზედაპირულია, თუ უფრო ყურადღებით დავაკვირდებით დომინანტური ჯგუფების სოციალურ ინტერესებს ამ კოლონიურ საზოგადოებებსა და მათ დამოუკიდებელ სახელმწიფოებში.

ვინაიდან ანგლოამერიკულ საზოგადოებაში ინდიელები კოლონიური საზოგადოების საზღვრებს გარეთ მცხოვრებლებად განიხილებოდნენ, ინდიელების ბატონყმობა არ იყო ისე ფართოდ გავრცელებული, როგორც იბერო-ამერიკაში. დიდი ბრიტანეთიდან ჩამოყვანილი კონტრაქტორი მოხელეები იურიდიულად არ წარმოადგენდნენ ყმებს და დამოუკიდებლობის შემდეგ ძალიან დიდი ხნის განმავლობაშიც არ მომხდარა მათი

გათავისუფლება. შავკანიანი მონები ძალიან მნიშვნელოვანი იყვნენ ეკონომიკისთვის, მაგრამ ისინი დემოგრაფიულად უმცირესობას წარმოადგენდნენ. დამოუკიდებლობისთანავე ეკონომიკურ პროდუქტიულობას დიდწილად მიაღწიეს დაქირავებული მუშებით და დამოუკიდებელი მწარმოებლებით. ჩილეში, კოლონიური პერიოდის განმავლობაში, ინდიელების ყმობა შეიზღუდა, რადგან ადგილობრივი ამერიკელი ინდიელი მოსამსახურეები უმცირესობას წარმოადგენდნენ. უმცირესობას წარმოადგენდნენ, ასევე, შავკანიანი მონებიც, მიუხედავად მათი მნიშვნელოვანი როლისა ეკონომიკაში.

ამ მიზეზით, კოლონიზებული რასობრივი ჯგუფები არ წარმოადგენდნენ შრომის ისეთივე დიდ წყაროს, როგორც დანარჩენ იბერიულ ქვეყნებში. შესაბამისად, დამოუკიდებლობის მიღებისთანავე ადგილობრივი წარმოების ზრდა დაეყრდნო ანაზღაურებას, რის გამოც შიდა ბაზარს სასიცოცხლო მნიშვნელობა ჰქონდა პრემონოპოლიური ბურჟუაზიისათვის. ამდენად, ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და ჩილეში დომინანტური კლასებისთვის ადგილობრივი დაქირავებული შრომა, შიდა პროდუქცია და ბაზარი დაცული იყო გარე კონკურენციით, როგორც კაპიტალისტური მოგების ერთადერთი და ყველაზე მნიშვნელოვანი წყარო. უფრო მეტიც, შიდა ბაზარი გაფართოვდა და უსაფრთხო გახდა. ამ თვალსაზრისით, გარკვეული ნაციონალური ინტერესის სფეროს წარმოადგენდნენ დაქირავებული მუშები, დამოუკიდებელი მწარმოებლები და ადგილობრივი ბურჟუაზია. შავკანიანებისა და მეტისების განდევნით გამოწვეული შეზღუდვების გათვალისწინებით ეს ეროვნულ ინტერესს წარმოადგენდა ახალი ნაციონალური სახელმწიფოს მოსახლეობის უმრავლესობისთვის.

დამოუკიდებელი სახელმწიფოები და კოლონიური საზოგადოება: ისტორიულ-სტრუქტურული დამოუკიდებულება

ამერიკაში ნაციონალური სახელმწიფოების ფორმირებისა და კოლონიური ურთიერთობების ანალიზი საშუალებას გვაძლევს, დავასკვნათ, რომ ზოგიერთ იბერიულ-ამერიკულ საზოგადოებაში დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა და კოლონიურ საზოგადოებათა მაკონტროლირებელ თეთრკანიანთა უმცირესობას არც ცნობიერება და არც ეროვნული ინტერესები არ გააჩნდათ ამერიკელი ინდიელების, შავკანიანებისა და მეტისების მიმართ. პირიქით, მათი სოციალური ინტერესები აშკარად ანტაგონისტური იყო ამერიკელი ინდიელი ყმებისა და შავკანიანი მონების მიმართ, რადგან მათი პრივილეგიები იმ ხალხთა დაქვემდებარებისა და ექსპლუატაციისთვის ზუსტად ისე ყალიბდებოდა, რომ სივრცე არ რჩებოდა თეთრკანიანებისა და არათეთრკანიანების საერთო ინტერესებისთვის, შესაბამისად, მათ არც ჰქონდათ საერთო ეროვნული ინტერესები. ამიტომაც, დომინანტების გადმოსახედიდან, მათი სოციალური ინტერესები უფრო ახლოს იყო ევროპელი

მეგობრების ინტერესებთან, შესაბამისად, ისინი ყოველთვის ითვალისწინებდნენ ევროპული ბურჟუაზიის ინტერესებს. ამგვარად, ისინი არ იყვნენ დამოუკიდებელნი.

ისინი სწორედ ამ სპეციფიკური ფორმით იყვნენ დამოკიდებულნი და არა მხოლოდ იმიტომ, რომ ექვემდებარებოდნენ მათზე ძლიერ ეკონომიკურ ან პოლიტიკურ ძალაუფლებას. ვის შეეძლო მათი დაქვემდებარება? ესპანეთი და პორტუგალია მე-19 საუკუნეში ძალიან სუსტ და ნაკლებად განვითარებულ სახელმწიფოებს წარმოადგენდნენ და ვერ შეძლებდნენ რაიმე სახის ნეოკოლონიალიზმს, რაც ინგლისელებმა და ფრანგებმა შეძლეს აფრიკის ზოგიერთ ქვეყანაში, ამ ქვეყნების პოლიტიკური დამოუკიდებლობის შემდეგ. XIX საუკუნეში შეერთებული შტატები დაკავებული იყო ინდიელთა ტერიტორიების დაპყრობითა და ამ მოსახლეობის განადგურებით. იმპერიული გაფართოება კი კარიბის აუზის ქვეყნებით ისე დაიწყო, რომ არ გააჩნდა თავისი პოლიტიკური და ეკონომიკური დომინანტობის გაფართოების შესაძლებლობა. 1806 წელს ინგლისი შეეცადა ბუენოს აირესის დაპყრობას, თუმცა უშედეგოდ.

ლათინურამერიკელ თეთრკანიან თავადებს, პოლიტიკური ძალაუფლების, ყმებისა და მონების მფლობელებს, საერთო ინტერესები არ გააჩნდათ იმ მუშების მიმართ, რომლებიც ახალ ქვეყნებში მოსახლეობის უმრავლესობას წარმოადგენდნენ. სინამდვილეში, ისინი ანტაგონისტურად იყვნენ განწყობილნი. იმ დროს, როდესაც თეთრკანიანმა ბურჟუაზიამ გააფართოვა კაპიტალისტური სოციალური ურთიერთობები, როგორც ევროპისა და ამერიკის შეერთებული შტატების ეკონომიკისა და საზოგადოების არტიკულირების მთავარი ღერძი, ლათინურამერიკელმა თავადებმა ვერ შეძლეს ჭარბი კომერციული მოგების დაგროვება დაქირავებული მუშახელის ანაზღაურებისთვის, რადგანაც ეს მათ ბატონობას ეწინააღმდეგებოდა, თეთრკანიანი თავადების კომერციული მოგება კი გამოყოფილი იყო ევროპაში წარმოებული პროდუქციის მოხმარებისთვის.

იბერიულამერიკულ ახალ სახელმწიფოთა კაპიტალისტების დამოკიდებულებას შემდეგი წყარო აქვს: მათი მხრიდან ძალაუფლების კოლონიალიზმმა გამოიწვია სოციალური ინტერესების იმავენაირად აღქმა, როგორც ევროპასა და ამერიკის შეერთებულ შტატებში არსებობს სხვა დომინანტი თეთრკანიანების მხრიდან. ძალაუფლების ეს კოლონიურობა, თავისთავად, ხელს უშლიდა მათი სოციალური ინტერესების განვითარებას, ევროპელი თანამედროვეების მსგავსად. ეს უკანასკნელი კომერციულ კაპიტალს (მონობისგან, ბატონყმობისა და ნაცვალებსგან წარმომობილ მოგებას) აქცევს ინდუსტრიულ კაპიტალად, ვინაიდან იგი უკავშირდება გათავისუფლებულ ინდიელ ყმებს, შავკანიან მონებს და აქცევს მათ ანაზღაურებად მუშებად. გასაგები მიზეზების გამო, ახალი დამოუკიდებელი ქვეყნების კოლონიური დომინანტები, განსაკუთრებით კი სამხრეთ ამერიკაში, მეთვრამეტე საუკუნის ბოლოს არსებული კრიზისის შემდეგ ვერ ახერხებენ ამ კონფიგურაციაში შესვლას და რჩებიან ევროპული ბურჟუაზიის მეორეხარისხოვან პარტნიორებად. მოგვიანებით, როდესაც

აუცილებელი გახდა მონების გათავისუფლება, ის არ ტრანსფორმირდა შრომით ურთიერთობებში და გადაიქცა სხვა ქვეყნებიდან ჩასული ევროპელი და აზიელი ემიგრანტი მუშების ჩანაცვლების მიზეზად. ამერიკელი ინდიელების ყმობისგან გათავისუფლება რთული იყო. არ არსებობდა საერთო სოციალური ინტერესები კოლონიზებულ და ექსპლუატირებულ მუშაკებთან, არც შიდა ბაზარი არსებობდა, სადაც მუშის ხელფასი გათვალისწინებული იქნებოდა, რადგან მსგავსი შიდა ბაზარი არ შედიოდა დომინანტების ინტერესებში. მარტივად რომ ვთქვათ, თავადი ბურჟუაზიის მიმართ ეროვნული ინტერესი არ არსებობდა.

მოკავშირე კაპიტალისტების დამოკიდებულება არ გამომდინარეობს ეროვნული დაქვემდებარებიდან. პირიქით, ეს იყო რასობრივი სოციალური ინტერესებისა და მათი ევროპელი თანამედროვეების ერთიანობის შედეგი. ჩვენ აქ განვიხილავთ ისტორიულ-სტრუქტურული დამოკიდებულების კონცეფციას, რომელიც განსხვავდება ნაციონალისტური განაცხადისგან, რომელიც კოცენპტუალიზდება გარე ან სტრუქტურული დამოკიდებულებებისგან (Quijano 1967). სუბორდინაცია ბევრად უფრო გვიან ჩამოყალიბდა, როგორც დამოკიდებულების შედეგი და არა პირიქით: 1930-იანი წლების გლობალური ეკონომიკური კრიზისის დროს ბურჟუაზია, რომელიც ფლობდა ლათინური ამერიკის კომერციული კაპიტალის უდიდეს ნაწილს (არგენტინა, ბრაზილია, მექსიკა, ჩილე, ურუგვაი და, გარკვეულწილად, კოლუმბია), იძულებული გახდა, ადგილზე ეწარმოებინა იმპორტირებული პროდუქტი. ეს პერიოდი კი გახლდათ საექსპლუატაციო სისტემის დასაწყისი, რასაც მოჰყვა ლათინური ამერიკის დაქვემდებარება ინდუსტრიალიზაციაზე: იმპორტირებული საქონლის საჩვენებელი ჩანაცვლება (თავადი კლასისა და მათთან დაკავშირებული საშუალო კლასის მცირე ჯგუფების მიერ) ადგილობრივი პროდუქტით, რომელიც იმავე მოხმარებისთვისაა განკუთვნილი. ამ მიზეზით, არ იყო საჭირო რეორგანიზაცია, გათავისუფლება და ხელფასის გადახდა ან საკუთარი ტექნოლოგიების შექმნა. იმპორტის ჩანაცვლების გზით ინდუსტრიალიზაციამ ლათინურ ამერიკაში განსაზღვრა ძალაუფლების კოლონიალიზმის შედეგები.^{xxxii}

ამ თვალსაზრისით, ლათინური ამერიკის ქვეყნებისთვის დამოუკიდებლობის პროცესი ვერ იქნებოდა და არც იყო თანამედროვე ერი-სახელმწიფოების განვითარებისკენ მიმართული პროცესი, არამედ წარმოადგენდა ახალ ინსტიტუციურ ბაზებზე ძალაუფლების კოლონიალიზმის ხელახალ გამოხატვას. მას შემდეგ, თითქმის ორასი წლის განმავლობაში, მუშები და კრიტიკულად განწყობილი ინტელექტუალები ცდილობდნენ დაწინაურებას ნაციონალიზაციის გრძელ გზაზე, ჩვენი საზოგადოებისა და სახელმწიფოების დემოკრატიზაციით. დღესდღეობით, ვერც ერთ ლათინურ ამერიკულ ქვეყანაში ვერ ვიპოვით სრულიად ნაციონალიზებულ საზოგადოებას ან, თუნდაც, ნამდვილ ნაციონალურ სახელმწიფოს. მოსახლეობის ნაციონალური ჰომოგენიზაცია მხოლოდ საზოგადოებისა და სახელმწიფოს დემოკრატიზაციის რადიკალური და გლობალური პროცესის შედეგად იქნა მიღწეული. დემოკრატიზაცია გულისხმობდა და უნდა გულისხმობდეს სოციალურ,

პოლიტიკურ და კულტურულ ურთიერთობათა დეკოლონიზაციის პროცესს, რომელიც ქმნის და აღადგენს რასობრივ სოციალურ კლასიფიკაციას. ძალაუფლების სტრუქტურა იყო და კვლავაც განაგრძობს კოლონიური ღერძის ირგვლივ არსებობას. შესაბამისად, დომინანტური ჯგუფების თვალსაზრისით, ერად ჩამოყალიბება და უმთავრესად, ცენტრალური სახელმწიფოს შექმნა, წინააღმდეგობრივად შემოუბრუნდათ ამერიკელ ინდიელებს, შავკანიანებსა და მეტისებს. ძალაუფლების კოლონიალიზმი კვლავაც დომინირებს ლათინურ ამერიკაში, დემოკრატიის, მოქალაქეობის, ერისა და თანამედროვე ნაციონალური სახელმწიფოს წინააღმდეგ.

ამ თვალსაზრისით, ნაციონალურ სახელმწიფოსთან დაკავშირებული პრობლემებიდან ოთხი ისტორიული ტრაექტორია და იდეოლოგიური ხაზი შეგვიძლია გამოვარჩიოთ:

1. დეკოლონიზაციის/დემოკრატიზაციის შეზღუდული, მაგრამ რეალური პროცესი, რადიკალური რევოლუციების გზით, როგორც ეს მექსიკასა და ბოლივიაში მოხდა. მექსიკაში ძალაუფლების დეკოლონიზაციის პროცესი 1960-იანი წლებიდან ნელ-ნელა შეიზღუდა, 1970-იანი წლების კრიზისის პერიოდის დასრულებამდე. ბოლივიაში 1965 წელს რევოლუცია დამარცხდა.
2. კოლონიური (რასობრივი) ჰომოგენიზაციის შეზღუდული, მაგრამ რეალური პროცესი, ისეთივე, როგორც ეს სამხრეთ კონუსში (ჩილეში, ურუგვაისა და არგენტინაში), აბორიგენი მოსახლეობის მასობრივი გენოციდის საშუალებით განხორციელდა. ამ ხაზის მაგალითია კოლუმბია, სადაც კოლონიალიზმის პერიოდში თავდაპირველი მოსახლეობა თითქმის განადგურდა და ჩანაცვლდა შავკანიანებით.
3. კულტურული ჰომოგენიზაციის მუდმივად უშედეგო მცდელობა ამერიკელი ინდიელების, შავკანიანებისა და მეტისების კულტურული გენოციდის საშუალებით, როგორც ეს მექსიკაში, პერუში, ეკვადორში, გვატემალაში, ცენტრალურ ამერიკასა და ბოლივიაში განხორციელდა.
4. „რასობრივი დემოკრატიის“ იდეოლოგიის თავსმოხვევა, რომელიც ნიღბავს რეალურ დისკრიმინაციასა და შავკანიანთა კოლონიურ ბატონობას, როგორც ეს ბრაზილიაში, კოლუმბიასა და ვენესუელაში მოხდა. რთულია იმის სერიოზულად მიღება, რომ ამ ქვეყნებში აფრიკული წარმოშობის მოქალაქე არ განიცდის ისეთ რასობრივ დაძაბულობას, კონფლიქტებსა და ძალადობას, როგორც სამხრეთ აფრიკაში ან ამერიკის შეერთებული შტატების სამხრეთში.

ეს ტრაექტორია გვიჩვენებს, რომ არსებობს ელემენტი, რომელიც რადიკალურად აფერხებს საზოგადოებისა და სახელმწიფოს ნაციონალიზაციის განვითარებას და კულმინაციას, რამდენადაც ხელს უშლის მათ დემოკრატიზაციას, ვინაიდან ვერანაირ ისეთ ისტორიულ მაგალითს ვერ მოვიტანთ, სადაც თანამედროვე სახელმწიფოები ჩამოყალიბდნენ სოციალური და პოლიტიკური დემოკრატიზაციის გარეშე. რა არის ან რა შეიძლება იყოს ეს ელემენტი?

ევროპულ სამყაროში, და აქედან გამომდინარე, ევროცენტრულ პერსპექტივაში, ერი-სახელმწიფოების ჩამოყალიბება თეორიზებული იყო, როგორც მოსახლეობის ჰომოგენიზაციის პროცესის გამოხატვა საერთო ისტორიული და სუბიექტური გამოცდილებების კუთხით. ერი არის იდენტურობა და ერთგულება, განსაკუთრებით ლიბერალიზმისთვის. ერთი შეხედვით, ევროპაში საზოგადოებებისა და სახელმწიფოების ნაციონალიზაციის წარმატებული შემთხვევები, როგორც ჩანს, ამასთანავე დაკავშირებული. ჰომოგენიზაცია, ძირითადად, შედეგადაა მოსახლეობისთვის იდენტურობისა და საერთო მნიშვნელობის სივრცის ჩამოყალიბებით, თუმცა ეს, ყველა შემთხვევაში, საზოგადოების დემოკრატიზაციის შედეგია, რომელსაც შეუძლია ორგანიზება და გამოხატვა. დისკუსიის მოცემულ ეტაპზე რელევანტურ შეკითხვას წარმოადგენს ის, თუ რატომ გახდა შესაძლებელი დასავლეთ ევროპასა და გარკვეული შეზღუდვების თანხლებით, ევროპული იდენტობის მქონე მსოფლიოს დანარჩენ ნაწილში (მაგალითად, კანადაში, აშშ-ში, ავსტრალიასა და ახალ ზელანდიაში)? რატომ ვერ განხორციელდა იგივე პროცესი, ნაწილობრივ მაინც, ლათინურ ამერიკაში?

დასაწყისისთვის რამდენად შესაძლებელი იქნებოდა სოციალური და პოლიტიკური დემოკრატიზაცია საფრანგეთში, როგორც თანამედროვე ერი სახელმწიფოს კლასიკურ შემთხვევაში, თუ ამ პროცესებში რასობრივი ფაქტორიც იქნებოდა ჩართული? ნაკლებად სავარაუდოა. დღესდღეობით საფრანგეთში მარტივია საფრანგეთის ყოფილი კოლონიებიდან წარმოშობილი არათეთრკანიანი მოსახლეობის არსებობით გამოწვეულ ეროვნულ პრობლემებსა და დებატებზე დაკვირვება. ცხადია, ეს არ არის ეთნიკურობის, კულტურის ან რელიგიური შეხედულებების საკითხი. საკმარისია, გავიხსენოთ, რომ ერთი საუკუნის წინ დრეიფუსის საქმემ დაგვანახა საფრანგეთის შესაძლებლობები დისკრიმინაციის კუთხით, მაგრამ ამ პროცესში გამოტანილი დასკვნები ასევე ცხადყოფდა, რომ უამრავი ფრანგი ხალხისთვის წარმოშობა არ იყო აუცილებელი განმსაზღვრელი იმისათვის, რომ თავი ეგრძნო ფრანგული ერის წევრად. ფრანგი ებრაელები დღეს იმაზე უფრო მეტად არიან ფრანგები, ვიდრე საფრანგეთში დაბადებული აფრიკელების, არაბებისა და ლათინურ ამერიკელთა შვილები, რომ არაფერი ვთქვათ, რუს და ესპანელ ემიგრანტებზე, რომელთა შვილები საფრანგეთში დაიბადნენ და არიან ფრანგები.

ეს იმას ნიშნავს, რომ ძალაუფლების კოლონიურობა რასის, როგორც დაქვემდებარების ინსტრუმენტის საფუძველზე, ყოველთვის იყო ერი სახელმწიფოს მშენებლობაში ევროცენტრულ მოდელზე დამყარებული შემზღუდავი ფაქტორი. შედარებით ნაკლებად ჩრდილო ამერიკაში, თუ უფრო ზუსტი მნიშვნელობით ლათინურ ამერიკაში, შეზღუდვის ფაქტორი ორივე შემთხვევაში იკვეთება. როგორც გიჩვენეთ, შეზღუდვის ხარისხი დამოკიდებულია მთლიანი მოსახლეობის შიგნით კოლონიზებული რასების პროპორციასა და მათი სოციალური და კულტურული ინსტიტუტების სიმჭიდროვეზე. ყოველივე ამის გამო, რასის იდეაზე დამყარებული ძალაუფლების კოლონიურობა ძირითად ფაქტორად უნდა იყოს აღიარებული

ეროვნულ საკითხსა და ეროვნულ სახელმწიფოში. პრობლემა ისაა, რომ ლათინურ ამერიკაში ევროცენტრული პერსპექტივა გადმოიღეს დომინანტმა ჯგუფებმა, რამაც გამოიწვია ერი სახელმწიფოს მშენებლობის ისეთი ევროპული მოდელის გავრცელება, რომელიც კოლონიური ურთიერთობების გარშემო ორგანიზებული ძალაუფლების სტრუქტურებისთვის იქნებოდა განკუთვნილი. მიუხედავად ამისა, ჩვენ იმ ლაბირინთში აღმოვჩნდით, სადაც მინოტავრი ყოველთვის ჩანს, მაგრამ არიადნეს გარეშე ვართ დარჩენილები და ვერავინ გვიჩვენებს გასასვლელს.

ევროცენტრიზმი და რევოლუცია ლათინურ ამერიკაში

საბოლოო შენიშვნა ჩვენს გამოცდილებასა და ცოდნის ევროცენტრულ პერსპექტივას შორის ტრაგიკული დანაწევრებულობის შესახებ წარმოდგენილია რევოლუციური პროექტების პრაქტიკასა და მათზე არსებული დებატების სახით. მეოცე საუკუნეში ლათინური ამერიკის ისტორიული მატერიალიზმისკენ მიმხრობილი მემარცხენეთა უმრავლესობა ორი სახის რევოლუციას განიხილავდა: ბურჟუაზიულ-დემოკრატიულს ან სოციალისტურს. 1925 წლიდან 1935 წლამდე ეს მემარცხენე მოძრაობასთან ბრძოლა, რომელსაც ეწოდებოდა „aprista“^{xxxiii}, ანტიიმპერიალისტური რევოლუციის მოთხოვნით გამოვიდა. თავდაპირველად ის ჩაფიქრებული იყო, როგორც ეკონომიკისა და საზოგადოების ხასიათის გაწმენდის პროცესი, რომელიც ფეოდალური გამოვლინებების აღმოფხვრით და მისი კაპიტალისტური მხარის განვითარებით წარიმართებოდა და ამასთან, ხელს შეუწყობდა საზოგადოების მოდერნიზაციასა და განვითარებას, წარმოების ძირითად საშუალებებზე ერი-სახელმწიფოს კონტროლის გზით, როგორც ტრანზიციას სოციალისტური რევოლუციის მიმართულებით. APRA-ს მთავარი თეორეტიკოსი, რომელიც მსგავსი წინადადებებით გამოვიდა, იყო პერუელი ჰაია დე ლა ტორე. მეორე მსოფლიო ომის დასასრულს ეს პროექტი ერთგვარ სოციალურ ლიბერალიზმად^{xxxiv} იქცა და თავი ამოწურა.

მოკლე და სქემატური, მაგრამ არა თვითნებური გზით, ლათინურამერიკული დებატები დემოკრატიულ-ბურჟუაზიული რევოლუციის შესახებ, შეიძლება, წარმოდგენილი იყოს, როგორც პროექტი, სადაც ბურჟუაზია აყალიბებს მუშათა კლასს, გლეხებს და სხვა დომინირებულ ჯგუფებს სახელმწიფოზე ფეოდალი არისტოკრატების კონტროლის ამოსაძირკვად და საზოგადოებას თუ სახელმწიფოს პირადი ინტერესის შესაბამისად უწევს ორგანიზებას. ამ პროექტში ცენტრალური ვარაუდი იყო ის, რომ ლათინურ ამერიკაში საზოგადოება ფუნდამენტურად ფეოდალური ან, უმეტესად, ნახევრად ფეოდალურია, რადგან კაპიტალიზმი ჯერ კიდევ საწყისი, მარგინალური და დაქვემდებარებულია. მეორე მხრივ, სოციალისტური რევოლუცია წარმოიშობა, როგორც სამრეწველო სამუშაო ჯგუფის მიერ სახელმწიფოს ბურჟუაზიული კონტროლისა და ექსპლუატაციის აღმოფხვრით და დომინირებული კლასების თანამშრომლობით, რათა სახელმწიფომ კონტროლი

დააწესოს წარმოების საშუალებებზე და ჩამოაყალიბოს ახალი საზოგადოება სახელმწიფოს მეშვეობით. ვარაუდი კი ეხება ეკონომიკას და, შესაბამისად, საზოგადოება და სახელმწიფო ლათინურ ამერიკაში კაპიტალისტურია. ეს გულისხმობს, რომ კაპიტალი, როგორც წარმოების სოციალური ურთიერთობა, უკვე დომინანტურია და, შესაბამისად, ბურჟუაზია ასევე დომინირებს საზოგადოებასა და სახელმწიფოში. მოცემული ვარაუდი აღიარებს, რომ სოციალისტური რევოლუციის ტრაექტორიაში არსებობდა ფეოდალური ნარჩენები და დემოკრატიულ-ბურჟუაზიული ამოცანები. სინამდვილეში, ბოლო ნახევარი საუკუნის პოლიტიკური დებატები ლათინურ ამერიკაში დამყარებული იყო შეკითხვაზე: იყო თუ არა ეკონომიკა, საზოგადოება და სახელმწიფო ფეოდალური, ან ნახევრადფეოდალური, ან კაპიტალისტური. ლათინურამერიკელ მემარცხენეთა უმრავლესობა ბოლო დრომდე დემოკრატიულ-ბურჟუაზიულ წინადადებას ემხრობოდა და მისდევდა მოსკოვში ან პეკინში არსებულ „ნამდვილი სოციალიზმის“ ყველა ცენტრალურ პრინციპს.

იმის დასადასტურებლად, რომ ლათინურ ამერიკაში ევროპულ მოდელზე დაფუძნებული დემოკრატიულ-ბურჟუაზიული რევოლუცია არა თუ შესაძლებელი, არამედ აუცილებელიცაა, მნიშვნელოვანია, ვაღიაროთ ამერიკაში და უფრო კონკრეტულად, ლათინურ ამერიკაში შემდეგი თეზისები: (1) ფეოდალიზმისა და კაპიტალიზმის თანმიმდევრული დამოკიდებულება; (2) ფეოდალიზმის ისტორიული არსებობა და, შესაბამისად, ისტორიულად ანტაგონისტური კონფლიქტი ფეოდალურ არისტოკრატისა და ბურჟუაზიას შორის; (3) ბურჟუაზია დაინტერესებული მსგავსი რევოლუციური ბიზნესით. ჩვენ ვიცით, რომ ჩინეთში 1930-იანი წლების დასაწყისში მამო შემოგვთავაზა ახალი ტიპის დემოკრატიული რევოლუციის იდეა, რადგანაც ბურჟუაზია არ იყო დაინტერესებული და არც შეეძლო ისტორიული მისიის შესრულება. ასეთ შემთხვევაში, მუშათა კლასის ხელმძღვანელობით ექსპლუატირებული/დომინირებული კლასების კოალიციამ უნდა შეცვალოს ბურჟუაზია და განახორციელოს ახალი დემოკრატიული რევოლუცია.

თუმცა ამერიკაში ხუთასი წლის განმავლობაში კაპიტალი არსებობდა, როგორც შრომის კონტროლისა და ექსპლუატაციის ყველა ცნობილი ისტორიული ფორმის ერთობლივი გამოხატვის ცენტრალური ღერძი, რაც ძალაუფლების ისტორიულ-სტრუქტურულ, ჰეტეროგენურ მოდელს აყალიბებდა უწყვეტი კონფლიქტებითა და ურთიერთობით საკუთარ კომპონენტებს შორის. ლათინური წარმოების ფორმებს შორის ევოლუციონისტური თანმიმდევრობა არ არსებობდა; არ ყოფილა ადრეული ფეოდალიზმი, რომელიც კაპიტალისგან გამოცალკევებული და ანტაგონისტური იყო; არ არსებობდა ფეოდალი ბატონი, რომელსაც ხელთ ეპყრა სახელმწიფოს კონტროლი და რომელსაც ბურჟუაზია რევოლუციური გზებით განდევნიდა, ძალაუფლების გადაუდებელი საჭიროების გამო. თანმიმდევრობის შემთხვევაში, უნდა იყოს, რომ ისტორიული მატერიალიზმის მიმდევრები არ იბრძოდნენ მონობის წინააღმდეგ ანტიფეოდალურ რევოლუციამდე, რასაც, თავის მხრივ, წინ უძღოდა ანტიკაპიტალისტური რევოლუცია. ამ ნახევარსფეროს უმეტეს ნაწილში (მათ შორისაა

შეერთებული შტატები, ვენესუელა, კოლუმბია, ბრაზილია და ეკვადორისა და პერუს სანაპიროების დიდი ნაწილი) მონობას უფრო ფართო ხასიათი ჰქონდა და უფრო ძლიერი იყო, მაგრამ ცხადია, ის დასრულდა მეოცე საუკუნემდე და ფეოდალმა ბატონებმა ძალაუფლება მემკვიდრეობით მიიღეს. ასე არ არის?

აქედან გამომდინარე, ევროცენტრული თვალსაზრისით, ანტიფეოდალური, დემოკრატიულ-ბურჟუაზიული რევოლუცია, ისტორიულად, ყოველთვის შეუძლებელი იყო. ერთადერთი დემოკრატიული რევოლუცია, რომელიც ამერიკაში მოხდა (ამერიკული რევოლუციის გარდა), იყო მექსიკური და ბოლივიური სახალხო რევოლუციები – ნაციონალისტური, ანტიიმპერიალისტური, ანტიკოლონიური; ეს მიმართულია ძალაუფლებისა და ოლიგარქების კოლონიალურობასა და იმპერიალისტური ბურჟუაზიის დაცვის ქვეშ მყოფი ფეოდალების მიერ სახელმწიფოს კონტროლის წინააღმდეგ. სხვა ქვეყნების უმრავლესობაში სოციალურ მახასიათებლებს, საზოგადოებას და სახელმწიფო პროცესს ჰქონდა ეტაპობრივი და არათანაბარი წმენდის ხასიათი. შესაბამისად, პროცესი ყოველთვის იყო ძალიან ნელი, არარეგულარული და ნაწილობრივი. შეიძლება ეს სხვაგვარად ყოფილიყო?

ლათინურ ამერიკაში საზოგადოების ყველა შესაძლო დემოკრატიზაცია ერთობლივად უნდა მოხდეს ქვეყნების უმრავლესობაში, იმავე ისტორიულ კონტექსტში, როგორც დეკოლონიზაცია და ძალაუფლების რადიკალური გადანაწილება. ამის მიზეზი ისაა, რომ ლათინურ ამერიკაში სოციალური კლასები განისაზღვრება კანის ფერით ან ნებისმიერი ფერით, რომელიც შეიძლება ნებისმიერ დროს დაფიქსირდეს ნებისმიერ ქვეყანაში. ეს იმას ნიშნავს, რომ ხალხის კლასიფიკაცია ხდება არა მხოლოდ ძალაუფლების ერთ სფეროში – მაგალითად ეკონომიკაში, არამედ – ყველგან.. დომინირება არის ექსპლუატაციის რეკვიზიტი და რასის დომინირების ყველაზე ეფექტიანი ინსტრუმენტი, რომელიც დაკავშირებულია ექსპლუატაციასთან და წარმოადგენს უნივერსალურ კლასიფიკატორს ამჟამინდელ გლობალურ მოდელში. ეროვნულ საკითხთან დაკავშირებით მხოლოდ საზოგადოების დემოკრატიზაციის პროცესის საშუალებითაა შესაძლებელი თანამედროვე ერი სახელმწიფოს მშენებლობა. ყველა მისი შედეგით, მათ შორის მოქალაქეობითა და პოლიტიკური წარმომადგენლობით, შესაძლებელია, ის იყოს წარმატებული. მაგრამ გლობალური მასშტაბით ძალაუფლების რეკონსტრუქციის პროცესში, ეს პერსპექტივა ვერ იქნება უფრო ხანგრძლივი, ხოლო საზოგადოების დემოკრატიზაციის პროცესმა შეიძლება საკმაოდ განსხვავებული ინსტიტუციური სტრუქტურა მოითხოვოს.

„სოციალისტური“ რევოლუციების (როგორც სახელმწიფო კონტროლისა და შრომის/რესურსების/პროდუქტის სახელმწიფო კონტროლის შესახებ) ევროცენტრული მირაჟის მხრივ, ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ასეთი პერსპექტივა ორ, აბსოლუტურად ცრუ თეორიული ვარაუდს ემყარება. პირველ რიგში, ერთგვაროვანი კაპიტალისტური საზოგადოების იდეას, იმ თვალსაზრისით, რომ კაპიტალი არსებობს მხოლოდ სოციალური ურთიერთობების სახით და, შესაბამისად,

ანაზღაურებადი წარმოების მქონე მუშათა კლასი საზოგადოების უმრავლესობას წარმოადგენს. მაგრამ ჩვენ ახლახან დავინახეთ, რომ ეს ასე არ ყოფილა ლათინურ ამერიკაში ან მსოფლიოს სხვა ქვეყნებში და სავარაუდოდ, მსგავსი რამ არც მოხდება. მეორე, არსებობს ვარაუდი, რომ სოციალიზმი გულისხმობს ძალაუფლებისა და სოციალური არსებობის თითქმის ყველა სფეროს კონტროლს დაწყებული შრომის კონტროლიდან, ვინაიდან სახელმწიფოსგან ახალი საზოგადოება უნდა აშენდეს. ეს მოსაზრება ისტორიას, თავის მხრივ, კვლავ საშინელ მდგომარეობაში აყენებს. ისტორიული მატერიალიზმი, მდგომარეობა და სუპერსტრუქტურა საზოგადოების მშენებლობის საფუძველი ხდება. იმავე ნიშნით, ის მალავს ძალაუფლების კონტროლის რეკონსტრუქციას, რასაც აუცილებლად მოჰყვება მაკონტროლებლების დესპოტიზმი, რაც ძალაუფლების კონტროლის რადიკალურ გადანაწილებას წარმოადგენს. მაგრამ სოციალიზმი, თუ ამ სიტყვას ჯერ კიდევ აქვს გარკვეული მნიშვნელობა, არ შეიძლება იყოს სხვა რამ, თუ არა შრომაზე, რესურსებსა და პროდუქტზე რადიკალური კონტროლის დაბრუნება. ასევე, კონტროლის დაბრუნება სქესზე, ხელისუფლებაზე, ინსტიტუტებზე, ასევე, ინტერსუბიექტურობასა და ცოდნაზე. ეს არის ის, რაც 1972 წლიდან შემოგთავაზებთ, როგორც ძალაუფლების სოციალიზაცია (Quijano 1972, 1981).

1928 წელს ხოსე კარლოს მარიატეგი ექვგარეშეა, პირველი იყო, ვინც დაინახა (და არა მხოლოდ ლათინურ ამერიკაში), რომ მის სივრცეში/დროში, ძალაუფლების სოციალური ურთიერთობები, მათი უწინდელი ხასიათის მიუხედავად, არსებობდა და ერთდროულად მოქმედებდა ერთსა და იმავე ძალაუფლებრივ სტრუქტურაში. ის მიხვდა, რომ შეუძლებელი იქნებოდა ერთგვაროვანი ერთიანობა, მის ელემენტებს შორის უწყვეტი ურთიერთობითა და უწყვეტ და სისტემატურ ისტორიაში მოძრაობით. აქედან გამომდინარე, ისტორიული საჭიროებით განპირობებული სოციალისტური რევოლუცია მთელი ამ ძალაუფლების წინააღმდეგ უნდა ყოფილიყო მიმართული. ის შორს იყო ახალი ბიუროკრატიული რეკონსტრუქციისგან. მას მხოლოდ ადამიანებს შორის, მათ ყოველდღიურ ცხოვრებაში, სოციალური არსებობის პირობებზე კონტროლის გადანაწილება შეეძლო.^{xxxv} მარიატეგის შემდეგ ლათინურ ამერიკაში დებატები აღარ გამართულა, 1960-იან წლებამდე, ხოლო დანარჩენ მსოფლიოში დაიწყო სოციალისტური ბანაკის დამარცხება.

სინამდვილეში, ლათინური ამერიკის პოლიტიკური პროცესების დახასიათებისთვის გამოყენებული თითოეული კატეგორია ყოველთვის იყო არასრულყოფილი და დამახინჯებული საშუალება ამ რეალობის აღსაქმელად. ეს არის ევროცენტრული პერსპექტივის გარდაუვალი შედეგი, რომელშიც ხაზოვანი და ერთმიმართულებიანი ევოლუციონიზმი წინააღმდეგობრივადაა შერწყმული ისტორიის დუალისტურ ხედვასთან, ახალ და რადიკალურ დუალიზმთან, რომელიც გამოყოფს ბუნებას საზოგადოებისაგან, სხეულს გონისგან, არ იცის რა უნდა მოუხერხოს მთლიანობის საკითხს (უბრალოდ უარყოს, როგორც ძველი ემპირიკულიზმი ან ახალი პოსტმოდერნიზმი) ან აღიქვამს მას მხოლოდ ორგანული ან სისტემური გზით

დამახინჯებული პერსპექტივიდან, რაც შეუძლებელს ხდის მის მართებულ გამოყენებას.

შემთხვევითობა არაა, რომ დავმარცხდით ორივე რევოლუციურ პროექტში, ამერიკასა და მთელ მსოფლიოში. ის, რისი განვითარება და დაპყრობაც შეგვეძლო პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებების თვალსაზრისით ძალაუფლების საჭირო გადანაწილების პროცესში (რომლისგანაც ძალაუფლების დეკოლონიზაცია წარმოადგენს საწყის წერტილს), დღესდღეობით ერთი და იმავე ფუნქციონერების მიერ იშლება გლობალურ კაპიტალიზმში ძალაუფლების კონტროლის რეკონცენტრაციისა და ძალაუფლების კოლონიურობის მართვის პროცესში. აქედან გამომდინარე, დროა, ვისწავლოთ თავის გათავისუფლება ევროცენტრული სარკისგან, სადაც ჩვენი გამოსახულება ყოველთვის და აუცილებლად დამახინჯებულია. დროა, საბოლოოდ, შევწყვიტოთ იმად ყოფნა, რასაც არ წარმოვადგენთ.

შენიშვნები

მადლობა მინდა გადავუხადო ედგარდო ლანდერსა და ვოლტერ მინოლოს მოცემული სტატიის რეცენზიისთვის. მადლობა ასევე ანონიმურ რეცენზენტს წინა ვერსიის სასარგებლო კრიტიკისთვის. პასუხისმგებლობას ტექტსში არსებულ შეცდომებსა და შეზღუდვებზე ვიღებ მხოლოდ მე.

ⁱ ძალაუფლების კოლონიალობის კონცეფციის შესახებ, იხილეთ Quijano 1992a.

ⁱⁱ მიუხედავად აშშ-ის იმპერიალისტური ხედვისა, ტერმინი „ამერიკა“ ამ ქვეყნისთვის მხოლოდ და მხოლოდ კიდევ ერთი სახელწოდებაა, დღეს მისი ტერიტორია გადაჭიმულია ჩრდილოეთით ალასკიდან სამხრეთით კეიპ ჰორნამდე, კარიბის ზღვის არქიპელაგის ჩათვლით. მაგრამ 1492 წლიდან 1610 წლამდე ამერიკა ექსკლუზიურად იბერიულ (ესპანური პორტუგალიის) კოლონიურ ბატონობას დაქვემდებარებულ დრო/სივრცედ განიხილებოდა. რაც მოიცავდა ჩრდილოეთ საზღვარზე, კალიფორნიას, ტექსასს, ნიუ-მექსიკოს, ფლორიდას (მეცხრამეტე საუკუნეში ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა დაიპყრო), ესპანურენოვანი კარიბის ზღვის არეალი, კეიპ ჰორნამდე სამხრეთით – უხეშად რომ ვთქვათ, ლათინური ამერიკის დღევანდელ დრო/სივრცეს. ევროცენტრული, კაპიტალისტური,

კოლონიური/თანამედროვე ძალაუფლება წარმოიშვა იმ დროსა და იმ სივრცეში. ასე რომ, დღეს ამერიკა ძალიან ჰეტეროგენული სამყაროა ძალაუფლებისა და კულტურის თვალსაზრისით და აღწერილობითი მიზნებისთვის ამერიკით მოხსენიება უფრო შესაფერისია, მსოფლიო ძალაუფლების იმ სპეციფიკური პატერნის ისტორიასთან დაკავშირებით, რომელზეც აქ წარმართა მსჯელობა, „ამერიკა“ კვლავაც არის შესაფერისი სახელწოდება.

ⁱⁱⁱ იხილეთ Quijano და Wallerstein 1992.

^{iv} ამ კითხვასთან და ასევე ამერიკამდე, რასის შესაძლო წინაპრებთან დაკავშირებით, იხილეთ Quijano 1992b.

^v „კანის ფერის“ კატეგორიის გამოგონება – რასის პირველი, ყველაზე თვალსაჩინო ნიშანი და მოგვიანებით, როგორც მისი ეკვივალენტი – ისევე როგორც კონკრეტული კატეგორიის – „თეთრკანიანთა“ გამოგონება, მაინც მოითხოვს უფრო ამომწურავ ისტორიულ გამოძიებას. ყველა შემთხვევაში, შესაძლოა, ეს ანგლოამერიკული გამოგონებები ყოფილიყო, რადგან არ არსებობს ამ კატეგორიების არსებობის კვალი ქრონიკებსა და სხვა დოკუმენტებში, ამერიკაში იბერიული კოლონიალიზმის ასი წლის განმავლობაში. ანგლო-ამერიკის შემთხვევაში ამასთან დაკავშირებით ვრცელი ბიბლიოგრაფია არსებობს. Allen 1994 და Jacobson 1998 აქვთ ყველაზე მნიშვნელოვანი ნამუშევრები მოცემულ თემაზე. პრობლემა ისაა, რომ ეს განმარტება არ ითვალისწინებს იმას, თუ რა მოხდა იბერიულ ამერიკაში. ამ ელიზის გამო, ჩვენ ჯერ კიდევ არ გვაქვს საკმარისი ინფორმაცია ამ კონკრეტულ პრობლემასთან დაკავშირებით რეგიონში. ამიტომ, ეს ჯერ კიდევ ღია საკითხია. საინტერესოა ისიც, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ისინი, ვინც მომავალში „ევროპელები“ იქნებოდნენ, რომის იმპერიის დროიდან მათ მომავალ „აფრიკელებს“, უწოდებდნენ, ასევე მოიქცნენ იბერიელები, რომლებიც მეტ-ნაკლებად იცნობდნენ აფრიკელებს გაცილებით ადრე ამერიკის დაპყრობამდე, მაგრამ არასოდეს არ განიხილავდნენ მათ რასობრივი ჭრილიდან. სინამდვილეში, რასა, როგორც კატეგორია პირველად ინდიელების და არა შავკანიანების მიმართ გამოიყენეს. ამგვარად, რასა, როგორც ჩანს, მოსახლეობის სოციალური კლასიფიკაციის ისტორიაში გაცილებით ადრე გაჩნდა, ვიდრე კანის ფერი.

^{vi} რასის იდეა პირდაპირი მნიშვნელობით გამოგონებაა. მას არაფერი აქვს საერთო ადამიანის სახეობის ბიოლოგიურ სტრუქტურასთან. ფენოტიპურ თვისებებთან კავშირში, რომლებიც ნამდვილად იქნა ნაპოვნი ინდივიდებისა და ჯგუფების გენეტიკურ კოდში, ამ კონკრეტული გაგებით ბიოლოგიურია, თუმცა მათ არ გააჩნიათ არავითარი კავშირი ადამიანის ორგანიზმის ქვესისტემებსა და ბიოლოგიურ პროცესებთან, მათ შორის, არც იმ პროცესებთან, რომლებიც ჩართულია ნევროლოგიურ და ფსიქიკურ ქვესისტემებსა და მათ ფუნქციებში. იხილეთ Mark 1994 და Quijano 1999.

^{vii} დასავლეთ ევროპა მდებარეობს ატლანტის სანაპიროზე, დიდი ნახევარკუნძულის დასავლეთით, რომელიც წინ არის წამოწეული იმ კონტინენტური მასისგან, რომელსაც ევროპელები აზიას ეძახიან. Fernando Coronil (1996) განიხილა კატეგორია „Occident“/დასავლეთის შექმნის საკითხი, გლობალური ძალის ფორმირების ნაწილი.

^{viii} ეს ზუსტად ისაა, რაც საფრანგეთის ცნობილმა ანთროპოლოგმა, ალფრედ მეტროსმა, აღმოაჩინა სამხრეთ პერუში ორმოცდაათიანი წლების ბოლოს. 1963 წელს კუზკოში აღმოვაჩინე იგივე ფენომენი: ინდიელი პეონი ვალდებული იყო, წასულიყო თავისი სოფლიდან La Convencion-ში, ქალაქში, რათა თავისი სამსახური მოეხადა ბატონებთან, მაგრამ ისინი მათ არ უზრუნველყოფდნენ არც საცხოვრებლით, არც საკვებით და, რა თქმა უნდა, არც ხელფასს უხდიდნენ. მეტროსმა განაცხადა, რომ ეს სიტუაცია უფრო რომაული colonato-თვის იყო

დამახასიათებელი ჩვენ წელთაღრიცხვამდე მეოთხე საუკუნეში, ვიდრე ევროპული ფეოდალიზმისთვის.

^{ix} იხილეთ Prebisch 1959, 1960. Prebisch-ზე, იხილეთ Baer 1962.

^x ახალი ისტორიული გეოკულტურული იდენტობის წარმოების პროცესი, იხილეთ O'Gorman, 1954; Rabasa, 1993; Dussel 1995; Mudimbe 1988; Tilly 1990; Said 1979; და Coronil 1996.

^{xi} ამ საკითხებზე იხილეთ Stocking 1968; Young 1995; Quijano 1992c, 1997; და Gruzinski 1988.

^{xii} მსოფლიოს ევროპული კოლონიური დომინირების დროს წარმოებული კატეგორიების შესახებ არსებობს დებატების მრავალი ხაზი: სუბალტერნატიული კვლევები, პოსტკოლონიური კვლევები, კულტურული კვლევები და მულტიკულტურალიზმი. არსებობს ასევე დიდი ბიბლიოგრაფია, აქ მრავალი ისეთი ლიტერატურის მოხმობა შეგვიძლია, რომლებიც მოიცავს ისეთ ცნობილ სახელებს, როგორებიცაა: Ranajit Guha, Gayatri Spivak, Edward Said, Homi Bhabha, და Stuart Hall.

^{xiii} ჩემი წინა კვლევებისთვის იხილეთ ძირითადად Quijano 1991, 1998a.

^{xiv} ამ დებატების შესახებ დიდი ლიტერატურის მოკლე მიმოხილვა შეგიძლიათ იხილოთ Quijano 2000a- ში.

^{xv} იხილეთ Young 1995.

^{xvi} უფრო დეტალური განხილვა იხილეთ Quijano 2000b, Anuario Mariáteguiano-ს მომდევნო ნომერში.

^{xvii} ძალაუფლების ამ კონცეფციის თეორიული წინადადების შესახებ იხილეთ Quijano n.d.

^{xviii} ვგულისხმობ „სისტემას“ იმ გაგებით, რომ ნაწილებსა და მთლიანობას შორის კავშირი არ არის თვითნებური და ეს უკანასკნელი ფლობს ჰეგემონიას ნაწილებზე მთლიან მოძრაობაში, მაგრამ არა სისტემური გაგებით, რადგან ურთიერთობა ნაწილებს შორის და მთლიანობასთან არ არის ლოგიკურად ფუნქციური. ეს მხოლოდ მანქანებსა და ორგანიზმებში გვხვდება, მაგრამ არასდროს სოციალურ ურთიერთობებში.

^{xix} ევროცენტრიზმის განხილვის შესახებ ლიტერატურა სწრაფად მრავლდება: იხილეთ Amin 1989 სხვადასხვა (თუმცა, გარკვეულწილად, დაკავშირებული) პოზიციებზე, ვიდრე იმ ერთისა, რაც გამოყენებულია ამ სტატიაში.

^{xx} იხილეთ Wallerstein 1983; და Arrighi 1994.

^{xxi} ისტორიული-სტრუქტურული ჰეტეროგენურობის კატეგორიების წარმოშობის შესახებ იხ. Quijano 1966, 1977, 1988a.

^{xxii} მე ყოველთვის მაინტერესებდა ლიბერალიზმის ერთი ყველაზე გამორჩეული წინადადების წარმომავლობის შესახებ: იდეებს პატივი უნდა ვცეთ, მაგრამ სხეულის წამება, დამსხვრევა და მოკვლა შესაძლებელია. ლათინოამერიკელებს აღფრთოვანებით მოჰყავდათ ის ციტატა, რომელიც ანტიკოლონიური ბრძოლისთვის მოწამემ თავის მოკვეთამდე თქვა: „ბარბაროსებო, იდეებს ვერ მოსჭრით თავს!“ ახლა დარწმუნებული ვარ, რომ იდეის წარმოშობა შეგვიძლია, ვიხილოთ ახალ კარტეზიანულ დუალიზმში, რომელიც სხეულს ხდის უბრალოდ „ბუნებრივად“.

^{xxiii} Bousquié (1994) ამტკიცებს, რომ კარტეზიანიზმი ახალი რადიკალური დუალიზმია.

^{xxiv} ის ფაქტი, რომ ოკუპანტის ერთადერთი ალტერნატიული კატეგორია იყო, და ჯერ კიდევ არის, Orient/აღმოსავლეთი, ხოლო შავკანიანებს (აფრიკა) ან ინდიელებს (ამერიკა აშშ-მდე) არ ჰქონიათ პატივი, ყოფილიყვნენ ევროპის მეგობრები, მეტყველებს ევროცენტრული სუბიექტურობის პროცესებზე.

^{xxv} ამ საკითხების უფრო დეტალური განხილვისთვის იხ. Quijano 1994, 1997.

^{xxvi} ამ თემის დეტალური განხილვისთვის იხილეთ Anderson 1991.

^{xxvii} იხილეთ Quijano 1998a და 2000b დემოკრატიის ლიმიტებისა და პირობების დეტალური განხილვა კაპიტალისტურ სტრუქტურაში.

^{xxviii} „სისხლის სიწმინდე“ ალბათ, რასის იდეის ყველაზე ახლო წინაპარია, რომელიც ესპანელთა მიერ წარმოიშვა ამერიკაში. იხილეთ Quijano 1992b.

^{xxix} 1920-იან წლებშიც კი ისევე, როგორც მთელი მეოცე საუკუნის განმავლობაში, არგენტინელი ინტელიგენციის მნიშვნელოვანი წევრი ჰექტორ მურენა აცხადებდა, „ჩვენ ევროპელები ვართ, რომლებიც გადმოასახლეს ამ ველურ პამპასში“. იხილეთ Imaz 1964. არგენტინის სოციალური, პოლიტიკური და კულტურული ბრძოლის დროს, 1960-იან წლებში, კაბეჩიტა ნეგრა იყო რასობრივი დისკრიმინაციის მეტსახელი.

^{xxx} ჰომოგენიზაცია ნაციონალიზაციის ევროცენტრული პერსპექტივის ძირითადი ელემენტია. ასე რომ არ ყოფილიყო, ევროპის ქვეყნებში ეთნიკური და რასობრივი განსხვავებების ნიადაგზე წარმოშობილი ერვნიული კონფლიქტების ახსნა და გააზრება შეუძლებელი იქნებოდა. ვერც სამხრეთ კონუსში დასახლებულთა ევროცენტრულ პოლიტიკას გავიგებდით ლათინურ ამერიკაში ე.წ. მკვიდრი ხალხის პრობლემების შესახებ. თუ მეცხრამეტე საუკუნეში პერუს მიწათმფლობელებმა ჩამოიყვანეს ჩინელი მუშები, ეს იმიტომ, რომ ნაციონალური საკითხი მათთვის მხოლოდ შიშველი სოციალური ინტერესის სახით იყო ღირებული. ევროცენტრისტული პერსპექტივიდან, სენიორული ბურჟუაზია, დაფუძნებული ძალაუფლების კოლონიურობაზე, სოციალური და პოლიტიკური დემოკრატიზაციის მტერია, როგორც საზოგადოებისა და სახელმწიფოსთვის ნაციონალიზაციის პირობა.

^{xxxi} 1960-იან და 1970-იან წლებში ბევრმა სოციალურმა მეცნიერმა ლათინური ამერიკის შიგნით და მის ფარგლებს გარეთაც, მათ შორის მეც, გამოიყენა „შიდა კოლონიალიზმის“ კონცეფცია, რათა განესაზღვრა დამოუკიდებელი ქვეყნების აშკარად პარადოქსული ურთიერთობა მათი კოლონიზებული მოსახლეობის მიმართ. ლათინურ ამერიკაში, Casanova (1965) და Stavenhagen (1965) ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო მათ შორის, ვინც სისტემურად უმკლავდებოდა პრობლემას. ახლა ჩვენ ვიცით, კოლონიალიტეტის ძალაუფლების შესახებ არსებული პრობლემები იმაზე შორს მიდის, ვიდრე ნაციონალური სახელმწიფოს ინსტიტუციონალური განვითარება.

^{xxxii} Quijano 1993-ში შემოგთავაზებთ რამდენიმე წინადადება ამ დებატების შესახებ.

^{xxxiii} ზოგიერთი მოძრაობა მოიცავს APRA-ს (რევოლუციური ანტიიმპერიალისტური პოპულარული ალიანსი) პერუში, AD (დემოკრატიული მოქმედება) ვენესუელაში, MNR (ეროვნული რევოლუციური მოძრაობა) ბოლივიაში, MLN (მოძრაობა ეროვნული განთავისუფლებისთვის) კოსტა რიკაში, და MRA (ავთენტური რევოლუციური მოძრაობა) და ორთოდოქსია კუბაში.

^{xxxiv} ევროცენტრული მიოპია (არა მარტო ევროპული და ამერიკული კვლევები, არამედ ლათინოამერიკაც) გავრცელდა და დაახლოვა ტერმინი პოპულიზმი პროექტებსა და მოძრაობასთან, რომლებსაც ძალიან ცოტა რამ ჰქონდათ საერთო მე-19 საუკუნის რუსულ „ნაროდნიკების“ მოძრაობასთან ან მოგვიანებით ჩრდილო ამერიკულ პოპულიზმთან. იხილეთ Quijano 1998a.

^{xxxv} სწორედ ამ იდეას აძლევს Mariátegui მის ძირითადი ღირებულებას და აგრძელებს თავის საქმიანობას, როგორც სოციალიზმისა და მათი ისტორიული მატერიალიზმის კრიტიკოსი. იხილეთ, უპირველეს ყოვლისა, Mariátegui 1928a-ის ბოლო თავი, ასევე Mariátegui 1928 და 1929.